

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

1971
Сакавік-
Красавік

Год XIX
№ 2 (125)

ЗЪМЕСТ:

ВЯЛІКДЗЕНЬ — ХРЫСТОС УВАСКРОС! • НА СЬВЯТОЙ ЗЯМЛІ • МАЛІТВЫ ПРЫ СЬВЯТОЙ ЛІТУРГІІ 1695 Г. • ЖАНЧЫНЫ — НАСТАЙNIКАМІ ЦАРКВЫ • АПОСТАЛЬСКАМУ НУНЦЫЮ — PRO MEMORIA • БЕЛАРУСКАЕ БАГАЦЫЦЕ — КУЛЬТУРНЫЯ ЎПЛЫВЫ • З ЦАРКОЎНАГА ЖЫЩЦЯ, З БЕЛАРУСКАГА ЖЫЩЦЯ • З ЛІСТОЎ У РЭДАКЦЫЮ • НОЧ СТАРОГА 1970 і ПАД НОВЫ 1971 ГОД • ПРЫКАЗКІ, БЕЛАРУСКІЯ ЖАРТЫ • ПАШТОВАЯ СКЫНКА.

ПАДПІСКА «БОЖЫМ ШЛЯХАМ» НА 1970 г.:

У Задзіочаных Штатах Амерыкі — 3 даляры.
У Вялікабрытаніі — 18 шылінгаў.
У іншых краінах у суме раўнаважнай 18 англ. шыл.

ЧАСАПІС МОЖНА ЗАКАЗЫВАЦЬ:

У Задзіочаных Штатах:

Mr. Antony Bielenis, 3006 Logan Blvd, Chicago, Ill. 60647, USA.

Mr. B. Danilovich 303 Hovard Str., New Brunswick, New Jersey, USA.

Mr. G. Gosciejew, 3416, W. 49-th Str. Cleveland 2, Ohio, USA.

Mr. Ch. Najdziuk, 833 N. Coronado Str. Los Angeles, Calif, USA.

Mrs. J. Kachanovska, 8 St. Mark's Pl. New York, N. Y., USA.

У Канадзе:

Mr. Pituška, 116 Grand Ave, Toronto, Ont. 560 Canada.

У Нямеччыне:

Mgr. Ul. Salaviej, 892 Schongau/Lech, Städt. Altersheim, W. Germany.

Матар'ялы прызначаныя да друку ў нашым часапісе слашь на адрес:

Rev. J. Hermanovič, MARIAN HOUSE,
HOLDEN AVENUE, LONDON, N. 12, 8 HY., Gt.Britain.

УВАГА: Адрес просім пісаць з усімі знакамі — N. 12. азначае North, а не нумар

ON GOD'S HIGHWAY

Year XIX

March—April

№ 2 (125)

1971

MARIAN HOUSE, HOLDEN AVE,
LONDON, N. 12, 8 HY ENGLAND

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

ГОД XIX

САКАВІК—КРАСАВІК

№ 2 (125)

Вялікдзень Хрыстос Уваскрос!

Як чалавек, памёр Хрыстос:
Як БОГ, душу Ён перанёс
Аж да Айцоў, што там чакалі —
Яго-ж у радасці спаткалі.

На трэці дзень ІСУС Хрыстос
Аджыў — па съмерці Уваскрос. —
І знайще, людзі,
Што паміраць Ён больш ня будзе!

Анёлы ў небе, як дазналі,
Дык «Аллелюя» зас্পявалі:
Мільярды іх, а хор магутны
На край сусвету скр诏ь быў чутны.

Міхал-Арханёл тон даваў,
А Габрыель дырыгаваў. —
Хор змоўк. Далей тымчасам
Майсей грымеў магутным басам.
Прапорок Ісая з Ааронам
Цягнулі звонкім барытонам,
Прапрокі меншыя — паўтонам...

Давід у нотах самых трудных
Іграў на гусълях сямі-струнных,
Грымеў Ілля ў нябесных хорах —
Аж рэха йшло па долах-горах!

*

А тры жанкі прад сонца ўсходам
Ішлі да гробу «самаходам» —
Дый гаманілі-бедавалі:
«Вялізны камень хто адваліць
Ад гробу Господа — Ісуса?»
А гэта спраба і спакуса
Ім надта дзёрска дакучала —
Аж бачуць: — Божа, што тут стала? —
Той камень нехта адвалок —
Далёка кінуў яго ў бок! —
А месца тое ўсё — пустое!...
— Дзе-ж цела Господа-святое? —

Жанчыны добрыя ўсе тыя
Дрыжаць ад страху — ледзь жывыя.
У гроб зашлі і аж здрантвелі!

Бо там юнак сядзеў у белі:
Ён — съветлы, ясны дый прыгожы,
Чудоўны, так як анёл Божы!

— Жанчыны, кажа, вы ня бойцесь —
Пабачце гроб дый супакойцесь!
Ня трэба плакаць у жалобе,
Ані шукаць Хрыста у гробе,
Бо Ён жывы: Ён з гробу ўстаў,
Як вам наперад прадказаў!
Пяты дый вучням так скажыце:
— У Галілею пасъпяшыце!
І там убачыце жывога
Хрыста — Спасіцеля Святога!... —

Аднак съвятыя тры Марыі
Спужаліся й не гаварылі,
У страху як вады набраўшы,
Нікому слоўца не сказаўшы... .

*

А Магдалена дый другія
Да гробу беглі, як і тыя:
Знайшлі і камень той адкінен
І гроб пусты — зусім расчынен,
І двух анёлаў, што сядзелі
У яснай і бліскучай белі...
Ды ім казалі, што «Хрыстос
Сам Уваскрос!»

— Што быў Ён выданы паганам
І бічаваны — крыжаваны. —
Што прыйдзе пры сканчэнні съвету —
Асудзіць вашую плянэту —
Съвятых і добрых і найгоршых,
Хто жыў на съвеце — ўсіх памёршых... .

Вось што анёлы ім сказалі,
Тады да вучняў іх паслалі:
— Цяпер, жанчыны, вы ідзіце
І так апосталам скажыце: —

— «Хутчэй ідзіце ў Галілею!
Ісус Хрыстос дае надзею —
Яго пабачыце жывога —
Хрыста і Збаўцу дарагога... » —

*

Жанчыны съпешна йдуць да хаты,
Той важнай думкаю багаты:
Пяту і ўсім там рассказалі,
Што ў гробе чулі й аглядалі;
А вучні, сумныя бязьмеры,
Ім не далі ніякай веры.
Казалі: — Плёткі — больш нічога —
Тут вашы выдумкі з пустога! —
Памёр Хрыстос і з тым канец —
Для Пастыра і для авец... —
Дый горка плакалі ў няверы
І шчыльна зачынялі дзъверы...

*

Але Марыя — Магдалена
Пабегла зноў на месца гэна,
Дзе гроб быў Госпада й магіла:
Там плакала дый галасіла...

Паслья нагнулася глядзеці —
Аж бачыць — нешта дзіўна съвеціць,
А гэта зноў былі анёлы —
Такія радасны й вясёлы:
— Марыя, кажуць, чаму плачаш?
Вось гроб пусты — сама ты бачыш:
ХРЫСТОС ЎВАСКРОС! —

Яна глядзіць — аж нехта йдзе! —
Яго пытаецца ў бядзе:

— Ці Ты не знаеш, дзе ёсьць цела?
Яшчэ раз бачыць я хацела... —

Яна-ж Хрыста і не пазнала,
Хоць перад Ім сама стаяла.

Хрыстос сказаў ёй: — О, Марыя! —
Яна тады на словы тыя —
— Вучыцель, кажа, ах, вітаю! —
Цяпер пазнала й добра знаю,
Што Ты — Хрыстос,
Што Ты **Ўваскрос!** —

Хрыстос сказаў:

— Ідзі, скажы братом майм,
Што годзі будзе плакаць ім!
Іду Я да Айца майго —
Да шчаслья вечнага свайго!... —

*

I БЕЛАРУСЬ з магілы ўстане:
Нам сонца яснае прагляне
На тым чырвоным, грозным **Ўсходзе**, —
Мы засыпаем у свабодзе:
«Хрыстос наш Родны Край мілуе —
АЛЛЕЛЮЯ!»

a. Я. Гэрмановіч

11. IV. 1971

Лёндан.

Уладзімер Глыбінны

На Святой Зямлі

(НАРЫСЫ З ПАДАРОЖЖА У ПАЛЕСТЫНУ)

(*Працяг*)

XI

У ГАСЦІЯХ СЪВЕДКІ БІБЛЕЙСКІХ ЧАСОЎ

«І зьявіўся Аўрааму Госпад калі дубровы Мамрэ, калі ён сядзеў калі ўвходу ў шацёр свой у часе дзённай гаражыні. Аўраам узяняў вочы свае і глянуў, і вось, трэ мужы стаяць насупраць яго... Ен пабег наспатканье ім і... пакланіўся да зямлі і сказаў: Уладыка! калі я набыў Тваю ласку, не прайдзі міма раба Твойго».

з БІБЛІІ.

Аб зьяўленыні трох Божых мужоў Аўрааму згадваецца, калі паломнікі апынуцца калі славутага Мамврыйскага Дуба. Гэта на поўдзень ад Ерусаліму сярод величных Іуд-

зейскіх гораў на месцы колішніх дуброваў Мамрэ. Тады, калі Бог караў за распусту Садом і Гамору, за сорак кілёмэтраў ад Ерусаліму, недалёка ад Мёртвага мора пад засеньню лістоўніка таполі і дубоў, у шатрох жыў спакойна і аддаваў сябе малітве богашукальнік Аўраам. Гэта яму зьявіўся Госпладзь у выглядзе трох вандроўнікаў. А недалёка дубровы Мамрэ ад даўнейшых часоў быў і ёсьць цяпер сладкы і съяты для ўсіх трох веравызнаняў — мусульман, жыдоў і хрысьціянаў, — гарад Хэўрон, месца пакланення кожнага прававернага хаджы. Тут сем гадоў жыў і кіраваў дзяржаваю Давід. Тут над пячорай пахаваныя Аўраама, Інаака, Якава і іхніх жонкаў узвышаецца цяпер величная мячэць у 70 метраў удаўжыню і 38 ушыркі з мінарэтамі на кожным рагу моцных съценай. Калісці гэта была вялікая царква съв.

царыцы Алены. Уніз, у пахавальнюю пячору Махпел, што была купленая Аўраамам за 400 сіклей срэбра у Эфрона Хэттэніна, цяпер пушчаюць адно магамэтанскіх сьвятараў — імамаў. Але надмагільныя падпісы і пліты пахаваных патрыярхаў можна добра бачыць з паверху, даступнага ўсім. Агромністыя каменныя саркафагі пад дарагой шаўковай матэрыяй, зялёнай для мужчынаў і чырвонай для жонак, робяць вялікае ўражанье на ўсіх. Места Хэўрон шануецца магамэтамі не менш сьвятых для іх Мэккі і Мэдыны.

Таму і месца колішнія дубровы Мамрэ на адхонных лажбінах, што цягнуцца аж да Міжземнага мора на заход ад Хэўруну, шануецца ўсімі вернікамі. Цяпер заместа дуброваў — найбольш ўзараных палёў. Час, дажджы і ветры здымухваюць глебу, агаляюць запняковыя каменьні. Дзе-нідзе сярод пустынных узгоркаў відаць рэшткі былое раскошы — невялікія сады масліны і вінаграднікі. І вось тут, на паўночным сяхіле аднаго з узвышшаў цудам уцалеў да нашага часу адзін дуб з часоў... якіх бы Вы падумалі?... з часоў Аўраама! Так, гэта не памылка друку, дарагі чытач! Менавіта, з ЧАСОЎ АЎРА-АМА... З тых незапамятных біблейскіх часоў, калі перад сваім шатром Аўраам пабачыў трох дзівосных вандроўнікаў. Можа гэта якраз і ёсьць той Дуб, які даваў засені Аўрааму ў той цудоўны момант, бо, паводле Святога Пісъма, ён сядзеў у гарачы дзень каля шатра, каб пад паўднёвым сонцам удзень, калі яно там гэтак і смаліць, патрэбна было мець досьць засені. І вось роўна ўсе — і пасъядоўнікі Ісуса Хрыста, і верныя запаветам Магамета, і дбайнікі Закону Майсейага — з аднолькавай руплівасцю сцвярджаюць, што гэта якраз той самы Дуб, калі якога стаяў Аўраамаў шацёр, калі адбылося Божае Зъявішча.

Многія хрысьціянскія пісьменнікі Чацвёртага веку прыгадваюць аб Дубе Аўраама і паказваюць ягонае месца якарз там, дзе ён цяпер і знаходзіцца. Наш паломнік — суродзіч з 12-га веку, ігумен Даніла, пісаў: «Ёсьць жа Дуб Святы побліз дарогі... направа стаіць на высокім узвышшы. Дуб ні надта высокі, шурпаты вельмі; галіны яго нахіленыя да зямлі... Ад тога Дуба да Хэўрона — дзіве вярсты».

Тое, што Мамврыйскі Дуб ня выдаўся Данілу вельмі прыгожым, зусім зразумела. Палестынскія Дубы вельмі адрозніваюцца ад нашых беларускіх. Хэўронскі дуб належыць да асаблівага, г. зв. каменнага дубу. Ён мае маленькія лісточки, жорсткія, выцягнутыя накшталт яйца, з безлічай, як у піле, зубчыкаў. Палестынскі дуб зялёны круглы год. Але ягоныя невялічкія жалуды сьведчаць, што гэта сапраўдны дуб. Яны бадай што ні-

чым не адрозніваюцца ад эўрапейскіх жалудоў.

Такім чынам, Мамврыйскі Дуд — гэта адзіны цяпер жывы сьведка Богазьяўлення прабацьку Аўраamu. Таэмныя Падарожныя спушчаліся ў Хэўронскую Даліну. Аўраам, седзячы ў засені пад дубам у дзённую гарачыню, пабачыў іх на сяхіле гары, дзе цяпер выбудаваны расейскі сабор і манастыр. Архімандрый Антанін купіў тую дзялянку з дубам ад Хэўронскага жыхара Ібрагіма Шалудзі за тры тысячи франкаў 1 лістапада 1868 году і замацаваў яго за Рускай Праваслаўнай Духовай Місіяй. Адразу тая дзялянка зямлі была абнесеная сцяной, каб заберагчы съвятое дрэва ад фанатыкаў-мусульманаў, якія маглі помсціцца падпалам, і распачата будаўніцтва Дому Паломнікаў на паўночным сяхіле гары, крыху вышэй Свяшчэннага Дуба. У 1874 годзе Дом той адчыніўся для прыйма паломнікаў. З таго Дому добра відаць Хэўронская Даліна, частка гораду Хэўруну, мячэць над пячорай Махпел з грабніцамі прабацькаў. На далёкім Захадзе ледзь сінега ў шэрым тумане Міжземнае мора, да якога яшчэ сотня кіляметраў.

Праваслаўная Духовая Місія і далей купляла суседнія дзялянкі ад арабаў аж да самай рэвалюцыі 1917 году. Такім чынам, ейныя ўладаны разрасліся аж да 72 тысяч і 355 квадратовых метраў. На тэй зямлі цяпер цвітуць вялікія вінаграднікі і агароды для манашскай браціі. У 1906 годзе распачалі будаваць вялікую царкву, якую і закончылі ў 1925 годзе. Сам Патрыярх Ерусалімскі Даміан асьвяціў яе ў імя св. Прабацькаў, а ейныя бакавыя алтары — у імя Святой Тройцы (правы) і ў імя Св. Міколы (левы).

Цяпер там жыве колькі манахаў, што ахоўваюць месца і служаць у Царкве св. Праайцоў. На трэці дзень свята Пяцідзесятніцы каля Мамврыйскага Дубу албываецца Божая служба у гонар зъяўлення Прэсвятоі Тройцы.

Сам жа Дуб абнесены ўздоўж падножжа каменай сцяною. Вакол яго зроблены жалезны навес, пад якім адбываюцца маленіні. Да ствала прыматацаваная ікона Прэсвятоі Тройцы. Уся пляцоўка вакол Дубу агароджаная жалезнімі кратамі.

Каржакаваты Ствол тога Дубу за колькі тысячагодзідзяў стаўся такім грубым, што разъдзяліўся на колькі ствалоў. Некаторыя з іх ужо памерлі або былі зламаныя бурай. Але колькі сукоў асяродкавага ствала яшчэ ўсё жывуць, пакрытыя густымі лісцямі, і даюць штогоду багаты ўраджай жалудоў.

Усевалад Ціхановіч колькі разоў абыйшоў агароджаную пляцоўку, над якой горда ўзыўшае сваю зялёную галаву Святы Дуб. Ён

пільна ўглядаўся ў зялёна-рудую карону над галавой. Праз лісцевую сетку съяцілася блакітна-чыстае неба. Таполі па той бок агарожы стаялі ціхімі съвetchкамі, ня кратачы анічуць лісьцем. Усё вакол выглядала нібыта заварожаным Божай цішынёй. Сама вечнасць, здавалася, запанавала тут, а над ёю жывым выяўленьнем тога дыханья ад вечнасці ўздымаўся ўгору сваім жывым, так жывым, як і тысячы гадоў таку назад, зялёнym лісьцем. Усевалад доўга ня мог запыніць свайго ўзрушаньня — магчымасцяй адчуць пульсаванье жывога жыцця з глыбіні вякоў і тысячагодзьдзяў. Яму здавалася, што ён чуе, як грукочучь па карэньях тога дрэва сокі зямлі, што ішлі з самых нетраў старога часу і пайлі ім прабацьку ўсіх дрэваў, што аздаблялі тое ўзвышша. Усевалад беражліва клаў на руку леташнія пажаўцелія ад часу і дажджу жалудкі. Ягонае сэрца съцікалася жалем да тых съвятых дароў, якіх гэтак шчодра раськідаў па зямлі съвяты Дуб. І ён рупліва пачаў зьбираць іх у мяшечак, каб завесыці на той бок Акіяну, дзе яны яму будуть заўсёды соладка прыгадваць тыя часіны, калі стаяў беспасярэдня каля тога Дубу.

Тым часам усіх запрасілі ў Царкву памаліца. Прайшлі дарогаю пад вінаграднымі дрэвамі, што цяжкімі гронкамі нависалі скроў і закрывалі ад неба паломнікаў сучэльнім парасонам. Дзе-нідзе гронкі пуката га вінаграду звысалі гэтак нізка, што краналіся галоў падарожных. Гэтак нібыта і прасліся, каб чыясьці рука сарвала іх. Дзе-хто і спакусіўся быў тым плодам, употай ад іншых разжоўваў ціхама салодкія ягадзіцы. Мяркуем, што на гэты раз паломніцкія «Адамы і Евы» не ўпадобяцца пррабацькам, якіх д'ябал здолеў спакусіць і ў грэх увесыці.

Пасыля агляду цудоўнае царквы і маленьня ў ёй, госьці былі запрошаны ў манастырскую Трапезную. І трэба прызнаць, што на гэты раз пачостка пераўзышла ўсе чаканьні. Паломнікаў звычайна ў манастырох стараюцца пачаставаць як мага лепши. Гэтак было на Елеоне, у Гефсімані, Віфані і іншых месцах. Манашая брація ўсёды і заўсёды рада прымаць паломнікаў і дзяліць з імі хлеб-соль. Але тут каля Дуба Мамврыйскага брація гэтак пастаралася, што пакінула не забыўны ўспамін на ўсё жыццё. У часе яе Ігумен манастыра чытаў тэкст на тэмы съвятых падзеяў тых месцаў.

Запамяталася агульнае ўзвышанае рэлігійнае пачуцьцё, што ахапіла ўсіх гасцей. Да добра га настрою прычынілася асаблівае самаробнае вінаграднае віно, якім колькі хто жадаў частавацца кожны.

У канцы манахі нават прапанавалі ўзяць з сабою па пляшцы тога віна. І Усевалад пазней шкадаваў, што не скарыстаў з тae народы. Гэта-ж было такое віно, ад якога не п'яне чалавек, але чым больш п'е яго, тым больш вясёлы і ўздымны настрой апаноўвае яго. Галаве было ад яго лёгка, нагам ня цяжка, а на сэрцы лагодна і гэтак добра, што хочацца здаецца ўесь съвет абняць і ўсім дараўваць усе колішнія і заадно і прышлія кірыўды. Так, гэта сапраўды хрысціянскае віно і, магчыма, падобным віном некалі чавстваў Ісус Хрыстос сваіх вучняў у часе Тайнай Вячэры на Сіёне, казаў: «Пійте от нея всі: сія есть кров Моя, яже за вы и за многія изливаемая во оставленіе грехов».

І калі цэпер Усевалад Ціхановіч згадвае багацце трапезы каля Дуба Мамврыйскага і параўноўвае з абставінамі ў бяднейшым манастыры Прэпадобнага Георгія Хозэвіта па дарозе з Іерыхону ў Ерусалім, ягонае сэрца міжволна съцікаеца жалем. Там бедныя манахі ў закінутым высока і далёка ў пустынныя горы былі адно ўстане вітаць паломнікаў гучным звонам. Іхныя старыя лядаштыя руکі ўсё ж неяк здолелі з высокай надгорнай званіцы агаласіць прастору рэхам рознагалосых званоў.

Той тады звон горнае царквы Хозэвіта напоўніў сэрцы паломнікаў глыбокай удзячнасцяй і спагадай да гасцінных, закінутых у іншы съвет дзеля іншага праведнага жыцця, манахаў-пустынікаў.

Яны спатыкалі гасцей тэю сольлю-хлебам, якія яны адно і мелі. Іхны звон прагучалі ў сэрцы вяшчуном-благавестам, за які ўсе, і Усевалад Ціхановіч асобна, былі ўдзячныя. Праўда, ня шмат цяпер знайшлося аматарава сяліцца там. Пяпер там і дзесятка манахаў не набярэзца. Адно колькі іх адવажылася пасяліцца над горным патокам Харафа, які ўзімку з шумам і грымотным стукам нясе свае імклівия воды ўздоўж глыбака пракапанага яру. Туды яшчэ ў біблейскія часы прышло быў смуткаваць і маліцца наясцешны Іаакім з роду Давідавага, якому за бязьдзетнасць съвятары не дазволілі прыняць ахвяру ў Храме. Яго тут наведаў Анёл Гасподзен і абяцаў яму нараджэнніе Благаславёнае дачкі. Праведнік Іаакім вярнуўся да жонкі і хутка займеў дачку Марью. А съв. Анна пазней малілася з колькімі набожнымі жонамі ў Кутылійскай Цясьніне і жыла там пустынніцай. У пятым стагодзьдзі там знайшоў быў сабе прыстанішча пасыля пакланення Ерусалімскім съвятыням сучаснік Саввы Асвячонага, п'эпадобны Іаан з Эгіпту. За ім і была створаная тут Хозеўцкая Лаўра, а самога Іаанна празвалі Хозеўцікам. У старыя гады адзін ён быў за япі-

капа кесары Палестынскай, але аддаў перавагу сваёй Лаўры, дзе і памёр у Госпадзе.

Лаўра тая асабліва павялічылася за часоў Георгія Хозевіта, у 6—7 і 8 вякох. Ягоная грабніца да сяньня паказваеца і манастыр носіць ягонае імя. Ён колькі разоў разбураўся дзікімі плямёнамі. Грэцкая Патрыярхія ў 1880 г. канчальна аднавіла яго ў выглядзе падобным на манастыр на Соракадзённай гары. Манастырскія келі і Храм высячаныя цалкам у скале на вышыні ў 25 метраў над ручвом страшнага ўзімку і безводнага ўлетку патока.

Ад старажытнай Лаўры засталіся мастацкія фрэскі з абразамі жыція прав. Іаакіма, магільня прэп. Георгія, мазаіка 4—6 вякоў. Над дахам сучаснае царквы, побач блакітнага купала і стройнай вежы каланчы, на горным схоне — пячора сьв. прарока Ільлі. Тут ён жыў, калі Ізраильскі цар Ахава загадаў яму пакінуць Самарью і «схавацца каля патоку Хорафа, што насупраць Іардана». Тут сьв. Ільлю карміў воран. У пячоры стаіць вялікі абраз прарока ільі, які прымеае ежу ад ворана. Цікава, што і да гэтага часу плойма воранаў заўсёды кружыцца над тым узвышшам.

Месца манастыра прэп. Георгія Хозевіта надзвычайна цікавае і асаблівае. Трэба доўга ісьці да яго горнаю камяністую съцежкаю, да перакінутага праз глыбокую цяснину каменнага маства. Унізе пакінуты млын зарос дзікаю травою і кустамі. Шуміць паціху бягучая вада па каналу аж у Ерусалім. Дахаць сюды можна адно на осьліку або пеша. Сцяжынка ўвесе час бяжыць побач круто-

га яру, і трэба быць асыцярожным, каб не зваліша ў бездань.

Уздоўж усхонных скалаў і да сяньня яшчэ жывуць дзе-нідзе пустэльнікі ў пячорах. Відаць пратаптаныя съежачкі уздоўж адхонных кручаў. Надворны бок пячоры звычайна зачынены драўлянымі дзверцамі пад крыжком. Зь іх спушчаюча ўніз вяровачныя лесьніцы, часта адзіны способ дасташа ў хаціну такога пустынніка.

Прыходзіцца дзівіцца, чым яны жывуць, калі нідзе ніякіх адзнакаў абробленае зямлі ці якіх гародчыкаў. Відаць, патрэбы свае зводзяць да мінімуму. Але гэткім способам самаізяльвання ад грэшнага съвету, яны ратуюцца ад сусьветнага наступу сучаснае Садомы і Гаморы. Кажднаму сваё. Нам, людзям съвецкага жыцця, бачыцца іншая дарога служэння Госпаду Богу. Мы стараемся праціці Божыя законы ў самім жыцці. Але ніяма патрэбы адмаўляць і права пустынніка собскімі дарогамі ісьці да Бога.

Дарэчы, знайшоў у манастыры Хозевіта прытулак сваёй Богалюбнай душы і адзін чалавек казак з Дону. Каб хоць нешта здавыць на пракармленыне, ён расчыпляе перад паломнікамі сундучок з чэрапам чалавека і прапаноўвае цалаваць яго, як аднаго з святых падзвіжнікаў Грузіі. Ад пацалункаў той чэрап ужо аж блішчыць. Вернікі у чарзе патыходзяць пакланіцца тому съвятому, цалуюць і кладуць даляры на скрынку. Казак кожнага запэўнівае, што адна думка аб тым падзвіжніку наводзішь на спакой і пасяляе ў душы съветлья надзеі.

а. Аляксандар Надсон

Малітвы пры съятой літургіі 1695 г.

(Заканчэнні)¹

Гды зась вернувшися священник знову до престола, албо діякон, и вышовши на амbon, мовит: «Прости, пріемъше святыя пречистыя животворящія Христовы Тайны, благо-дарим Господа» и прочая, ты в тот час ставши з земли, розмышляй, яко апостолове святыи вернувшись з Елеонской горы з великою радостю до Іерусалиму, в набоженстве и бо-гомыслности чекали пристя Потешителя Духа Святого.

Гды священник, вышедши посред церкве, заамбонную читае молитву, розмышляй яко

Дух Святый на апостолов святых вкупе молячыхся з ишол и оных осветил, и яко по пріятю Духа Святого юж смелымися стали, не таили, не крили, але беспечне на проповедане Евангелія на свет выходили.

Гды дору священник раздае, розмышляй, яко по всем свете науку Христову апостолове святыи людем разсевали, и оных учили; и яко през вкладане рук апостолских верныи окрещенныи дары Духа Святого пріімовали. Казанie гды бывает, розмышляй и припомінай собе, іжесь принял Духа Святого, абысь завше противко чотыром душевным непріятелем, свету, діяволу и грехови моцно вое-

¹ Глядзі «Божымі шляхам» № 5, 6 — 1970; 1 — 1971.

вал и спротивлялся им. А еслись в чом противко Богу, ближнему, себе самому выкочил, абысься без омешкания обачил, поправил, жаловал, покутовал и большей южчинити того перестал.

Гды зась мовит священник: «Благословение Господне на вас» и прочая, ты приводячи себе на память конец живота твоего през смерть, конец света, второе присте Христово и страшный его суд, набожне мов:

Боже ущедри ны и благостови ны, просвети лице твое на ны и помилуй ны, еже познати на земли путь твой и получити спасеніе твое во веки. Аминь.

А гды кончачи святую Литургію мовит діакон «Премудрость», а хор, похваляючи Пречистую Богородицу, мовит:

Слово

З ишоль, и шныхъ ѿпѣтилъ, и икона попріятю Ахъ Стого, иль смѣлиника стлан, иебоялна, и пакин, иекріан, але быспечне на проповѣданіе Бугла, на свѣтъ выходиши.

Гды ахъ Свѣтнікъ роздаітъ, Розмышлан, икона поясемъ саѣт на куку Хъу Апостолов Стайн ладімъ розеткамъ, и шныхъ сучіли: и икона пріїзъ вітадане рѣкъ Апракіихъ, икона и ѿкѣфінныи, дафы Ахъ сев. тогод пріимовали. Казаніе гды бывала ітъ. Розмышлан и припомніи саѣт, иже пріишаль Ахъ святого, альма Завіше проптівіко чотырои діеніинымъ ніпріателімъ, саѣтъ, діаволъ, и грѣхови мѹчило вогвіль, и проптівалъ иль. Ахъ саѣтъ ячомъ проптівіко Бгъ, ближнему, саѣтъ самомъ выкочилъ, абысься еїзъ ѿмешкана ѿбачилъ, поправилъ, жаловалъ, покутовалъ, и болішіи

святую Богородицу, мовит «Честнейшую херувим» и прочая, а священник чинит отпуст, Пречистую Богородицу и всех святых припоминаючи, ты теж взывай Пречистой Панны Родителки Божей и всех святых, абыся за тобою часу смерти твоей, и в день страшного суда, до Збавителя причинили и молитвами своими от всего злого абы тя выбавляли, и мов з набоженством тую молитву:

Молитва на отпусте святой Литургіи ко Пресвятой Богородици и ко всем святым. Честнейшая и славнейшая всех чинонацій небесных, Дево Богородице Маріе, Бога Слова без истленія родшая, призри на мое недостойное моленіе, смиренно млюся, со безъплотными же чинами и все-

Ахъ прії. Ахъ :)

иже чинити тою отпуста .
Гды зась мовитъ Свѣтнікъ:
Благословеніе Гдѣ на вѣсъ, и прії:
Ты приводати сеѣт напіматъ
конецъ живота твоего прѣзъ сіе:и,
конецъ свѣта, второе присте хво,
и страшныи єго вѣдъ .

Набожне мовъ .

Бже оүнедрн ии и благослови ии
просвѣти лице твое на ны и поми
луй ии , єже поднать ча земли путь
твой, и получити спасеніе твой,
во вѣсн , Аминь

Ахъ коуачи Стайн Ахъгю
мовитъ діаконъ . Премудрость .
Ахъоръ похвалючи Престъю Бгъ ,
мовитъ , Чтиѣншю Херувини , и прії:
А Свѣтнікъ чинитъ прпстъ .
Прпстъ Бгъ и вѣхъ Стайн припо
мініаючи . Ты тежъ вѣшан
Пригон Панны Родителки Бжени , и
вѣхъ Стайн : абыська затобою таіз

Смерти

Паўгустаў 1695 г. Малітвы пры святой літургії.

ми святыми, простри Богоносніи свои руце и милостива сотвори ми Сына твоего, Владыку, Судю и Господа моего, ныне и в день смерти моей, и на страшном суде матерски того умоли, да одесную себе поставит мя: можеши бо елика хощеши, едини суши представительница и заступница роду християнскому.

Гды зась замыкает царскии двери по отпусте, приведи собе на память, иж по скончанию света юж жадная ублаганая офера, ани Литургія святая, ани жадная иная помоч не будет душам на земли.

А гды зараз пошедши да жертвовника, священник албо діякон остаток Божественных Тайн поживает, розмышляй, иж хоть свет скончится, заживане еднак хвалы Збавителя нашего на веки без конца трвати будет. А же діякон, а не священник, остаток Пречистых истребляет Тайн, для того тоеся деет, абысмо ведали, иж досконалеся будут тешити не толькі великиі святыи Божіи, и люди вышыни, негдышь на том свете значныи, але и подлого роду, малыи и ниціи духом, будут хвалы его заживати безъпечне, обфите и до съости, ведлуг псалмисты мовячого: «Насыщуся, внегда явиться ми слава твоя». Все тое набожнє розъмышляючи и в память обносиачи, а замыкаючи молитвы при святой літургии, з набоженством мов тую благодарнюю молитву:

Молитва по святой литургії.

Благодару тя, небесный Царю, иже мене грешнаго сподобил еси в сей день в божественнем и святем храме помолитися тебе и вся моя воспомянути согрешенія. Сам, Господи, таковое ми даруй помышленіе и желаніе во вся дни живота моего, яко да и твое благословлю благутробіе, славлю милость и величаю благость во веки. Аминь.

А потом, хотячи выйти з церкве, полецай себе самого и все справы твои Господу Богу, мовячи набожнє тую молитву:

Молитва по святой литургії, егда исходиши из церкве.

В руце твои превеликаго милосердія, о Боже мой, вручаю душу и тело мое, чувства и глаголы мои, дела моя и вся тела и души моиа употребленія, вход и исход мой, веру и жительство мое, течение и кончину живота моего, день и час изыханія моего, представление мое, упокоеніе и воскресеніе души и тела моего со святыми избранными твоими; ты же мя благослови, помилуй, и избави от всякого зла, и безгрешна сохрани мя во вся дни живота моего, яко да твою благодатию укрепляем, получу живот вечный со святыми твоими в царствіи твем, и с ними славлю тя во веки. Аминь.

Др. Тамаш Падзява

Жанчыны – настаўнікамі царквы

(Заканиэнне)

КАЦЯРЫНА старалася мірыць людзей, а граэнікаў прыводзіла да Бога, бараніла слабых і прасльедаваных. Памагала радай і научаньнем, групуючы навокал вучняў і вучаніц, сярод якіх бывала ня толькі прастата, але й выдатныя грамадзяне гор. Сіены: палітыкі, урадоўцы, амбасадары, артысты, паэты, духоўныя, рамеснікі, а нават і рэвалюцыянеры. Усе яны пакорна слухалі научаньне маладой дзяўчыны, якая тварыла з іх пабожную сям'ю, праводзячы реформу грамадзкага жыцця.

Часам яна ня ела па некалька месяцаў: проста не пераносіла ніякае ежы, апрача Святоя Прычасця і бывала аслаблена аж да паўсъмерці. Але, калі яе клікалі на помач, тады чула ў сабе такую сілу, што ўставала зараз і служыла людзям у іх патрэбах, хоць няюдка тыя пасылья становіліся ейнымі во-

рагамі. У 1374 г. ў Італіі лютавала чума: Кацярына адважна служыць хворым, цудоўна корміць галодных — аж далёка ўпекачы разносяць ейную славу!

I ў гэтym часе Кацярына прыймае удзел у шаркоўным жыцці. Лыктуе і пасылае пісъмы да выдатных грамадзян — съвецкіх і духоўных, нават да біскушаў, кардыналаў, да каралёў і каралеваў, абвяшчаючы ўсім неабходнасць любові да Хрыста і да бліжніх. Усіх заклікае да рупнасці аб душы, да цярплівасці, паслушэнства і згоды. Дый у 1375 г. гэтая дачка фарбавальніка была ўжо ведамуя уплыўвой асобай у Італіі. Памірлы пышнага князя Вісконті з жыхырамі гораду Пізы. Умешваеща ў спрэчкі невялікіх італьянскіх рэспублікаў, пасылае лісты да гарадоў, да ваеных камандзіраў і ўрэшце да Рымскага Папы. У 1376 яна едзе ў Флё-

рэнцю, якая збунтавалася супраць Папы Рыгора XI і заклікае жыхароў да паслушэнства Апостальскаму Пасаду. Там Кацярына выступае з прамовай у гарадзкой Радзе; а пасля, як дэлегатка гораду, едзе да Папы ў горад Авіньён, дзе часова праబывалі Рымскія Папы.

У Авіньёне Кацярына — паводле загаду Хрыста — радзіць Папе вярнуцца ў Рым: як пасланніца Самога Бога, яна перамагае інтрыгі французскіх кардыналаў. І сапраўды Папа паехаў морам у Рым, а Кацярына пайшла туды пехатою. Фальшывыя дарадчыкі ў дарозе, карыстаючы з адсутнасці Кацярыны, праконваюць Папу, каб вярнуцца ў Авіньён. Папа хістaeцца, але, спакаўшыся з Кацярынай у Генуі, перастаў слухаць сваіх шаптунуў і плыве далей у Рым.

Ніколі дасюль Божая рука ня была так відавочнай у дзейнасці Кацярыны, як у гэтым выпадку: 14 студня Папа быў урачыста спаканы ў Рыме; а Кацярына вярнулася ў родны горад Сіену. Жыве ў маткі, працуе дома ці ў беднякоў цэлымі днямі, а ўночы дыктует пісъмы, бо сама і далей ня ўмее пісаць... Часта выяжджае, каб паміръць ваюючых рыцараў.

Калі нарэшце ўдалося ёй паміръць Флёрэнцію з Папай у 1378, Кацярына адасобнілася і пачала дыктаваць свой «Дыялёт» або гутарку душы з Богам. І гэта ёсьць сапраўдная жамчужына містычнай літаратуры, пекладзеная на розныя мовы съвету

Аднак адасабненьне Кацярыны трывае толькі 4 месяцы, бо ў царкоўным жыцці наступілі вялізныя перамены. Вялікая радасць з павароту Папы ў Рым замянілася ў вялізны смутак, бо ў Царкве пачалася «Захоўніца Схізма». Па съмерці Рыгора XI кардыналы сабраліся на выбары Папы, але рымляне баляліся, каб ня быў выбраны француз і дамагаліся Папы-рымляніна. Праўда, быў выбраны італьянец, хоць ня рымлянін: ён называўся Урбанам VI-ым. Здавалася, што выбары праішлі памысна: Папа каранаваўся і пачаў урадаванье. Аднак ён аказаўся чалавекам вострага характару і пачаў праводзіць реформы станоўка і сурова. Якраз пачалася гарачыня ў Рыме і кардыналы пачалі выяжджаць на канікулы. На наўшасці група нездаволеных кардыналаў сабралася ў горадзе Анані і аб'явілі выбары Урбана VI неважкімі, бо быў праведзенія пад націскам рымскага натоўпу. І вось яны выбрали іншага кандыдата на Папу, які называўся Клеменс VII. Гэта быў француз, які зараз выехаў зноў у Авіньён: тады ўвесь каталіцкі съвет падзяліўся на дзінве Цэрквы: Францыя, Гішпанія, Сыцылія, Шкоцыя прызна-

валі Клеменса VII, а іншыя асталіся пры Урбане VI. Абодвы лічылі сябе правільнымі наступнікамі апостала Пятра і кіравалі часткай съвету. Але гэта выклікала вялікае згарашынне ў Царкве і нязгоду між народамі.

Кацярына была прыгнечана такімі падзеямі. У пісьмах яна станоўка бароніць праўо Урбана VI, які просіць яе прыехаць у Рым. У Рыме яна энэргічна прыступае да дзеяньня: стараецца утрымаць верных кардыналаў у паслушэнстве Папе, выступаючы з прамовамі перад кардыналамі і перад самым Папай. А ў 1379 г. выступае на публічных саўганнях духавенства і энэргічна бароніць царкоўную згоду, лучнасць і аднамыснасць. Але ўжо ў пачатку 1380 г. яе пакідаюць сілы: ледзь можа ўстаць, каб пайсці ў царкву, а пасля Прычасці ня можа сама вярнуцца дамоў і яе прыносяць. Выглядае, як высушеная на сонцы. Гаворыць аб сабе, што памірае як ахвяра за згоду ў Царкве. Памёрла 29-га красавіка 1380. Пяць гадоў пасля съмерці яе мошчы-рэліквіі былі ўрачыста перанесены ў гор. Сіену: у працэсі ішла з пакутніцамі ўніята матка, маючы 80 гадоў; а Кацярына была ейнай дачкой, 25 дзіцём у бацькоў.

У 1461 г. прызнана съятой. Папа Пій IX — на просьбу рымскага сэнату — прызнаў ёй тытул «II-ой Выратавальніцы Рыму». У Рыме можна ўбачыць два памятнікі съв. Кацярыны. А Папа Павал VI надаў ёй тытул «ДОКТАРА — Настаўніка Царквы».

А які ўплыў маюць ейныя 389 лістоў, якія перахаваліся, ды яе «Дыялёт», паказвае факт, што на Мілянскім Універсітэце існуе асобны факультэт, які займаецца студыяваннем працаў і духу съятой Кацярыны з Сіены.

КАТАЛІЦКАЯ ЦАРКВА І СУСЬВЕТНАЯ РАДА ЦЭРКВАЎ

Сусьветная Рада Цэркваў лучыць розныя цэркви пратэстанцкія і праваслаўную, а каталікі тымчасам уваходзяць толькі як абсарватары. Паўстала праланова каталіцкай царкве ўвайсці ў гэту супольнасць — у Раду. Шмат разы ў прамаўляе за гэта, аднак яшчэ пастановы аканчальнай ня было. Праўда, ад часу Папы Яна XXIII-га каталікі ўваходзяць у супольную дзейнасць цэркvaў, калі справа дастычыць адказнасці за мір на съвеце, за эканамічныя ці сацыяльныя прагрес, за выхаванье моладзі ды інш. Але ставіцца ўмова, каб была захавана цэласць веры.

Яго Экцэленцыі Апостольскаму Нунцыю у Варшаве Беларускага Каталіцкага Цэнтру у Вільні

Pro Memoria

Назначэнье новага біскупа на сталіцу Пінскай р.-каталіцкай дыэцзіі, якое па съмерці сьв. памяці біскупа З. Лазінскага пэўне-ж у хуткім часе наступіць, змушае нас зла-жыць ВАШАЙ ЭКСЦЭЛЕНЦЫІ хоць гэтае кароткае «PRO MEMORIA».

Каталікі Пінскай дыэцзіі агулам нале-жаць да нацыянальнасці беларускай. Факт гэтых відаць так-же з працы прафэсара Э. Карскага.¹ Праўда, палякі, ня выключаючы нават і духавенства, беларусаў каталікоў, якіх жыве пад Польшчай больш-менш міль-ён, выключаючы толькі дзеля іх каталіцкасці, — бо говораць яны толькі па беларуску — уважаючы часта за палякоў. Аднак апошнім часам гэтые так крыўдны для беларусаў і яўна абражаюты праўду факт сяньня ўжо ня ўсюды знаходзіць прызнаныне і з боку па-лякоў. Так напрыклад К. Сроковскі,² выдатны польскі публіцыст-чалітык, грунтоўна выказвае фальш польскай урадовай статыстыкі з 1921 г., у якой бадай усе беларусы каталікі, а навет і часы беларусаў праваслаўных запісаны палякамі.

Дык вось-же і каталікі Пінскай дыяцзіі, — за выняткам беларуска-украінскіх і украінскіх паўдзённых і паўдзённа-заходніх час-цін яе, — гэта беларусы. Да палякоў нале-жыць тут нязначная жменька абшарнікаў, а так-же прывезеных з Польшчы урадоўцаў.

Агульна-беларускі рэнэанс, які пачаўся яшчэ у XIX ст. і які адбываецца і сяньня, ахапіў так-же і беларусаў каталікоў, якія разам з праваслаўнымі сваімі братамі імкну-цца да паўнаты свайго народнага адраджэнья — культурнага і палітычнага, імкнучыся так-же і да свайго адраджэння рэлігійнага, адкідаючы гісторыяй накіненую ім у жыцці іх рэлігійным чужую польскую мову, а жадаючы сваей мовы беларускай роднай як найлепшага натуральнага правадніка Хры-стовых каталіцкіх ідеалаў.

Тымчасам гэтыя слышныя і справядлівіяя беларусаў каталікоў імкненыні і дамаганыні,

як у польскім духавенстве, так і грамадзянстве съвецкім, з малымі выніткамі, агулам не знаходзяць спачуваньня. Палякі і далей жадаюць, каб Каталіцкі Касыцёл на беларускіх землях служыў іх нацыянальнаму і палітычнаму эгоізму.

Гэткія адносіны палякоў да Касыцёла на беларускіх землях незвычайна крыўдны прадусім для самога-ж Касыцёла. Беларусы каталікі, бачучы ў Касыцеле, замест установы рэлігійнай і Божай, установу, што слу-жыць польскім дачасным інтарэсам, халадзе-юць да яго, паволі ад яго адыходзяць, а нават часта набіраюць да яго ненавісці. Гэты сумны факт асабліва ярка кідаецца у вочы сянь-ня. Сяньня ужо гледзячы на ўсё гэта, можна прадбачыць, што на выпадак якога вялікага грамадзка-палітычнага забурэньня, як рэва-люцыя ці вайна, што у сяньняшніх часах ня ёсьць выключаным, беларусы каталікі, да-ведзеныя сваей рэлігійнай традыцыяй да рос-пачы, замест бараніць Касыцёл, могуць да-лучыцца да ягоных ворагаў, як часта мы ба-чым нават у далёкіх ад Саветаў і чиста ката-ліцкіх краёх.

Аб рэлігійнай-же уніі на нашых землях у гэткіх варунках ня прыходзіцца і гаварыць. Беларусы праваслаўныя, судзячы па іх ся-гоняняшніх настроях і бяручы пад увагу адсутнасць на нашых землях уніяцкага бі-скупа беларуса, да Каталіцкага Касыцёла у яго польскай форме далучыцца не адважацца.

Вось-же у імя дабра Каталіцкага Касыцёла і у імя дабра нашага народу уважаем за свой съвяты абавязак на ўсё гэта звязаць увагу Вашай Экцэленцыі і прасіць аб усім гэтым пайнфармаваць АПОСТАЛЬСКУЮ СТАЛІЦУ, — прадстаўляючы ей адначасна нашу апіню і нашу просьбу, каб на вакую-чую Пінскую біскупскую сталіцу назначаны быў біскуп беларус, што былоб сапраўды справядлівым і сапраўды карысным для Ка-таліцкага Касыцёла.

Галоўнай і першай задачай нованазначана-га біскупа былоб завядзенне, нікога, ведама, ня крыўдзячы, беларускай мовы у дадатка-вых набажэнствах для каталікоў беларусаў, а так-же увядзеныне у духоўнай Пінскай сэмінарыі беларусазнаўства, як мовы, гісто-

¹⁾ Праф. Е. Ф. Карский, Беларусы, I, Вільно 1904.

²⁾ Die Nationalitäten in den Staaten Europas, Wien 1931. Konstanty Srokowski, Sprawa narodnościowa na Kresach Wschodnich, Kraków 1924.

рыі Беларусі і гісторыі беларускай літаратуры, што дагэтуль, на вялікі жаль, ня было зробленым.

Пры гэтай аказіі уважаем, так-жа за свой авбязак успомніць яшчэ і аб дыэцэзіі Віленскай, дзе жыцьцё беларусаў каталікоў больш чым ненармальнае.

Каталіцкае насельніцтва ў гэтай дыэцэзіі, за выняткам беларуска-літоўскіх і літоўскіх зямель, а так-жа за выняткам жмені абшарнікаў і прыбыўшых з Польшчы урадоўцаў, у сваей вялізарнай большасці, так жа беларускае.

Тымчасам сучасны пастыр Віленскай дыэцэзіі арцыбіскуп Р. Ялбжыкоўскі усё гэта цалком ігноруе і усю сваю працу вядзе у духу выбітна польскім нацыяналістычным. У віленскай духоўнай сэмінарыі беларуская мова не выкладаецца, нават хоцьбы як прадмет. Акцыя каталіцкая вядзеца выключна па польску і ў польскім нацыяналістычным духу, нават апошні Эўхарыстычны Кангрэс, які адбыўся 8, 9 і 10. V. 1931 быў так-жа хутчэй польскай народнай дэмонстрацыяй, як актам рэлігійным. На факт гэты у сваім часе звязрнула каталіцкая беларуская і літоўская прэса («Хрысьціянская Думка» № 10 і «Вільняус Рытоюс» №№ 38 і 39, 1931).

Справа-ж уні касцельнай, насколькі у дыэцэзіі Пінскай дзякуючы вялікай любові гэтай справы сів. памяці біскупа Лазінскага хоць дужа нязначна, — прабавала разъвіацца, то справа гэта у дыэцэзіі Віленскай, калі ня лічыць пару пляцовак місійных езуіцкіх, нават ня рушыла з месца. Сяньня можна пачуць сказ з вуснаў беларусаў праваслаўных: — пад апеку біскупа Ялбжыкоўскага, які гэтак яўна крываўлзіць братоў каталікоў, мы ня пойдзем.

Сяньня ужо дзеля яўнай варожасці арцыбіскупа Ялбжыкоўскага да беларусаў не уважае яго за свайго пастыра ня толькі беларуская каталіцкая інтэлігенцыя і моладзь, але так-жа у значнай частцы і беларускае селянства. Аб шкодзе гэтага палажэння для Каталіцкага Касцёла, як цяпер, так асабліва у недалёкай будучыне, даказваць быlob лішнім.

Дык вось-жа і у гэтай справе асымеліваемся прыпомніц ВАШАЙ ЭКСЦЭЛЕНЦЫІ, як прадстаўніку АПОСТОЛЬСКАЙ СТАЛІЦЫ, што назначэнне у Вільню біскупа суфрагана беларуса быlob хоць частковай запабегай злу і хоць частковай нагародай тых крываўдаў народу, так — уважаем — і Каталіцкаму Касцёлу.

I Ад каталіцкіх прадстаўнікаў у Беларускім нацыянальным Камітэце у Вільні

II Ад каталіцкай фракцыі Беларускай Хрысьціянскай Дэмокрацый

III Ад Беларускага Каталіцкага Студэнства

IV Ад Беларускай Каталіцкай Моладзі

V Ад Беларускага Каталіцкага Выдавецтва

VI Ад Эгзекутывы Беларуска-Літоўскага Каталіцкага Зьезду.
Вільня, Палацкая 4—10.

10. IV. 32.

Копія гэтай Про-мэморыі беларусаў каталікоў да Нунція Рымскага Папы ў Польшчы Францішка Мармаджджы († 1949) знаходзіцца ў Архіве Беларускай Бібліятэкі імя Францішка Скарыны ў Лёндане. Нажаль, не пададзены прозывішчы асобаў, якія гэты мэморыял падпісалі.

Парушаныя ў дакуменце справы: назначэнне на Пінскі пасад беларускага біскупа і справа ўжывання беларускай мовы ў сівятынях да сяньня зьяўляюцца актуальнымі.

Др. Т. Падзява

Беларускае багацьце

I

КУЛЬТУРНЫЯ ЎПЛЫВЫ ЎСХОДУ І ЗАХАДУ НА БЕЛАРУСІ

У працягу ўсяго жыцця мы вучымся. Навука — багацьце. Багацьце рэдка хто зъбірае толькі для сябе і яго нам замала для шчасця. А Хрыстос вучыць, што багацьцем трэ' дзяліцца з другімі: калі падзел праводзіцца разумна, тады нашае шчасцце — духовае і матар'яльнае — павялічаецца.

У гэтай гутарцы хацелася-б мне падзяліцца той навукай, якую уважаю за сваё ба-

гацьце. Зъбіралася яно ў працягу 60-ці гадоў, якія, на дзіва, дзеляцца на перыяды па 13 гадоў кожны. Толькі пасля ўблыталася калі сямі гадоў бальшавішке няволі, якую можна назваць «акадэміяй». Пасля яе 13 гадоў у Польшчы былі якбы білянсам усё мае навукі, з якой цяпер належыць зрабіць практычныя выsnавы, а гэтымі падзяліцца з сваімі суродзічамі — гэта становіцца са-праўднай патрэбай.

На першым пляне хачу пастаўіць тую практычную карысць, што будзе мэтай май-е гутаркі: Чаго найбольш патрэба Беларусі

ў перыядзе будаваньня нашае будучыні, як вольнага народу, які будзе магчы сказаць суседзям:

«Чаго прышлі да нас? Чаго вам трэба?
Нас выгваліць? Асвабаджаць?
Свабоды вашай мы ня просім з неба,
Яе і ворагам не радзім знаць.
Ня трэба нам яе, сабе вы занатуйце,
Назад вазьміце свой вы дар!
Дык ведайце, народу голас чуйце:
Я сам сабе і пан і гаспадар!...»

*

Сяньня беларускі народ зьяўляеца паўнапраўным сябрам Аб'еднаных Нацыяў, хоць, будучы падняволным, не мае ў ёй сваіх сувэрэнных прадстаўнікоў. Ня ў гэтым аднак нашае найбольшшае гора. Улада — ня ёсьць народам, асабліва, калі ўлада насылаеца захопнікамі. І ўлада вельмі лёгка можа зъяніцца, як вучыць гісторыя, а народ астаетца сабой, пакуль ня згубіць свае съведамасці. А мы съведамасці ня згубілі нават тады, калі нас падзялілі, як народ бяздзяржавыны. І наш народ ператрываў найцяжэйшы час культурнага людаедзтва з двух бакуў, пэўна — ня без вялізных стратаў.

Найбольш шкодным аказаўся для нас культурны антаганізм між Польшчай і Расеяй: ён падзяліў нас на дзьве культураныя часткі. Вось недахоп еднасці ў поглядах вельмі лёгка вядзе народ да нязгоды. На гэты факт зъварнуў калісъ увагу наш Ластоўскі. У сваім Беларускім Календары ён даў артыкул: «Что ёсьць расейская і польская культура?» Яму здаралася сустракаць беларусаў, якія ня чураліся народу, аднак гаварылі: «Я — беларус польскае (або расейскае) культуры». І Ластоўскі, замест доказаў у такой важнай справе, даў толькі параўнаньне з прыповесці аб рабіне, які меў сварлівую жонку, што журыла свайго мужа: «Чаму мы такія бедныя?» — Каб яе пацешыць, рабін сказаў пад вялікім сакрэтам, што іхны цяжкі ліхтар ёсьць з чыстага золата, а пасярэбранны таму, каб усьцерагчы ад зладзеяў. І жанчына паспакайнела.

І Ластоўскі съмела заявіў, што расейская і польская культура — гэта чыста фікцыя, як «залаты» ліхтар рабіна. І сцвярджаў, што ёсьць толькі адна агульна — эўрапейская культура — ад Атлянтыку да Ўралу.

На жаль, гэта ня ёсьць праўдзіва! А таму, што такая інфармацыя Ластоўскага дайшла да мяне ў першую 13-гадку, (1910—1913), дык я праз блізка 50 гадоў мог пазнаваць гэту проблему і рэгістраваць падзеі ў бацькаўскім доме да 17-га году жыцця і пасьля ў школе, дык заўажыў польскі і расейскі ўплыў на нашу сям'ю. Пасьля 13 г. прасед-

зіў на школьнай лавачцы дык грунтоўна пазнаў заходня-эўрапейскую культуру, а на трэці перыяд (13 гадоў) я трапіў у расейскую культурнае асяродзьдзе. Так мне прышлося пазнаваць і параванаць глыбокую розніцу між Усходам і Захадам.

Быццам гэтага было мала, мне ўжо супраць мае волі — з завязанымі вачамі і ў ланцугох — аддалі ў савецкую «акадэмію», дзе мне цвёрда заявлі: «Ня ўмееш? — Научым!» і «Ня хочаш? — Прымусім!» Так і вучылі мяне праз 5 месяцаў съледзтва... Ну, і посьле праз 6 з лішкай гадоў я будаваў у лягерах камунізм — (згінь ён — прападзі!).

Далейшая лекцыя ў гэтай акадэміі была наступная: — Хочаш выйсьці жывым, або прынасі, каб цябе ня білі, дык запамятай пытаныні і адказ: «Бачыў? — Не, не бачыў!» І далей: «Ведаеш?» — «Не, ня ведаю!» і «Чуў?» — «Ня чуў!» ...

Запамятаўшы гэту навуку, будучы съляпым, глухім і нямым, я меў досьць часу, каб перадумаць усе свае спасцярогі. Калі-ж я нарэшце апініўся (у 1955) у Польшчы зноў на 13 гадоў, я мог і мусіў ня толькі дагнаць заходня-эўрапейскую культуру, ад якой адстаў на целых 20 гадоў, але і запісаць ужо свой досьцел. Гэтак сабралася ў мяне матар'ялу на некалькі прэлекцыяў, калі-б знайшліся ахвотнікі паслушаць ды супольна абсудзіць, — таму, што адзін чалавек ніколі не асягне такой яснасці і зразуменія труднай праблемы, якую дае дыскусія.

Тэма ўсходняе і заходняе культуры ды іх уплыву на нашу беларускую ў нас яшчэ зусім не распрацавана. Таму патрэба больш часу, каб тэзы, якія спачатку пакажуцца дзіўнымі, зрабіць відавочнымі. Я абліжуюся толькі да кароткага перагляду свайго жыццёвага шляху дык уплываў Усход-Захаду на мяне асабістую культуру, якая ёсьць даволі тыповай для большасці беларусаў.

*

Тэза I-ая: Існуе не адна, а дзьве агульна-людзкія культуры. Съведчыць аб гэтым падзел на два блёкі — Усходні і Заходні і падзел у так аднародным, хоць і ўсеагульным зъяўшчы, як Хрысціянства.

Тэза II-ая: Усход і Захад падобныя да сябе, як левая рука падобная на правай: яны не пакрываюцца, а супрацьставяцца адна другой.

... Рукавічку з левай рукі на правую можна ўзлажыць, толькі вывернуўшы яе. Вось антаганізм між гэтымі культурамі выяўляецца галоўна ў тым, што добрыя староны Заходняе культуры здаюцца няпрыемнымі на Усходзе і наадварот. Аднак УСХОД і ЗАХАД нярэдка пераймаюць узаемна нешта карыс-

нае, напр., хрысціянства Захад прыняў ад Усходу. Але марксызм, які Захад адкінуў, дык Усход прыняў. — Дык вось беларусы павінны ведаць, што будуць у нас даволі моцныя і фанатычныя старонінкі як хрысціянства, так і марксызму з атэізмам.

Трэцяя тэза: Авангардам заходнія культуры ў Эўропе ёсьць Польшча, хоць цэнтрам Захаду лічыцца ўсё яшчэ Францыя. Цэнтрам Усходу лічыцца Індыйя, а авангардам зьяўляецца Расея. Беларусь таму зьяўляеца глыбока ўнутрана падзелена гэтымі двумя культурнымі ўплывамі. Дык беларускім культурным дзеячам трэба ня толькі ведаць аб гэтым, але распазнаваць прычыны антаганізмаў, каб недалупскаць да разладу і канфліктаў, а такжэ ліквідаваць іх, калі заіснуюць.

Гэтага пакуль што хопіць, як праграмы для нашых разважаньняў. А далыш пазволю сабе вярніцца, дзеля спробы, да першага пэрыяду майго жыцця, да майго хатняга ўзгадаваньня.

II

КУЛЬТУРА ЎСХОДУ Й ЗАХАДУ У МАІМ ЖЫЦЦІ

Нарадзіўся я ў 1906 г., але пачаткам маеі съведамасці лічу год 1910. Бацькі мае граматныя беларусы: чытаюць і пішуць па польску і па расейску. Польская мова даходзіць да нас праз касыцёл, бо бацькі — каталікі лацінскага абраду. Бацька любіць нават чытаць ці паўтараць з памяці лацінская літургічныя тэксты, якіх зъмест ведае з польскага перакладу, але робіць пры гэтых съмешных памылкі. У хаце пераважаюць польскія кніжкі рэлігійнага зъместу, пераважна апокрыфы, без дазволу царкоўных уладаў, польская Біблія — таксама пратэстанскага выданьня, але ёсьць каталіцкая катахізмоўка і багаты выбар малітоўнікаў і два сыпейнікі-кантычкі. Аднак бацька вынес з пачатковай расейской школы ня толькі знаёмасць, але і сымпатию да расейской літаратуры. Таму заўсёды ёсьць у нас расейская кніжкі, якія бацька любіць чытаць у голас. І ёсьць томік вершаў Пушкіна з паэмай «Палтава» і повесцяй «Капітанская дочка». Пад выразным уплывам касыцёла бацькі адносяцца не-прыязна да праваслаўнага духавенства. Калі я першы раз захопліваўся прыгожым выглядам праваслаўнае царквы, якая мне больш падабаеца ад барокавага касыцёла, дык бацька выказвае выразнае нездавален'не. І ад бацькоў я даведаўся, што зайсьці ў царкву будзе грэх, з якога трэба спавяданца і таму да 20-га году жыцця я ніколі ня быў у царкве! Але гэта ня мела анікага значэння ў

адносінах да нашых суседзяў праваслаўных беларусаў. У адносінах з імі існаваў ужо тады ледзь ня сучасны экумэнізм. На пахаваньне да праваслаўных мае бацькі хадзілі так сама, як і да каталікоў і там маліліся аж да прыезду бацюшкі, пяючы польскія рэлігійныя песні і псальмы. Часам съвятар нават крыху пачакаў, пакуль ня скончылі пачатую малітву. Дый праваслаўныя прыходзілі да каталікоў. Не хадзілі толькі ў касыцёл, бо і іх бацюшка пытаўся пра гэта на споведзі.

Але зусім іншыя былі адносіны ў беларусаў да старавераў-расейцаў, якія былі нашы мі суседзямі з двух бакоў. Называлі іх маскалямі, а яны белар. каталікоў — палякамі, а праваслаўных «мардвой». З гэтага відаць, што перасялілі іх да нас з сяньняшнім Мардоўскай рэспублікі і будучы анальфабетамі, яны нічога ня чулі аб беларусах. Насылаючы іх да нас з мэтай русыфікацыі, расейскі ўрад — на шчасьце для беларусаў — рабіў вялізарную памылку. Яны ня толькі ня мелі анікага уплыву ў русыфікацыі беларусаў, але, уважаючы сябе за расейцаў вылучна, пераконвалі нашых праваслаўных беларусаў, што яны зусім не расейцы, хоць русыфікацыя даходзіла да іх праз царкву. І зусім падобна польскія легіёны і асаднікі, калі прыбывалі на Беларусь, пераконвалі нашых каталікоў, што яны самі — не палякі, бо польскія жаўнеры толькі съмляліся з тых беларусаў, якія стараліся гаварыць па польску і стаща палякамі, а калечылі ганебна польскую мову... Прытым яшчэ палякі паказалі свой адменныя характеристыкі так яскрава, што беларусы ўбачылі ясна, што яны цалкам людзі чужога народу і складу. Калі аб маскалёх беларусы казалі, што ў іх няма сумлен'я, то аб паляках выказваліся яшчэ вастэрэй, што ў іх «няма душы!» Сапраўды, гэтыя абодвы контакты аказаліся для нас вельмі карыснымі!...

На шчасьце, якраз у гэтым часе зьяўляецца ў нас родная літаратура, якая, як зерне знаходзіць для сябе грунт ужо добра прыгатаваны. Праз усе гэтыя 13 гадоў да нас, хоць у нязначных дозах, траплялі беларускія вершы Багушэвіча, Коласа і інш., — «Беларуская Дудка», «Смык», белар. газеты, календары... Яны адразу ачароўвалі беларусаў, як ясныя праменіні сонца зацьмеваюць штучнае съвяцло, так чужацкая літаратура — польская, расейская — уступалі перад нашай роднай!

Падобнае ўражанье я мог бачыць у старавераў, калі, зайдшоўшы да іх, прачытаў ім на голас адрыўкі з расейскіх кніжак, бо некаму было чытаць. Тады ў іх бачыў я падобнае ўзрушанье, якое ў нашай сям'і рабіла новая беларуская кніжка.

Стараверы да праваслаўных сьвятароў адносіліся яшчэ больш варожа, чым каталікі, а нашых ксяндзоў баяліся мусіць больш, чым чэрцяў?! Помню такі выпадак: дзъве стараверкі былі ў нас, калі прыехаў ксёндз па калядзе. Пакуль яны зьбіраліся ўцякаць, рабтам адчыніліся дзъверы і хутка ўвайшоў у хату ксёндз у аблачэньні і з крапілам, пачынаючы ад парогу сьвянціць хату і ўсіх прысутных. Не маючы куды схавацца, бедныя жанчыны прыціснуліся да сцяны, а малодшая прашаптала да старшай: «Матушка, прысядь-прысядь!» А сьвятар, думаючы, што яны так нахіліліся з набажэнства, пакратіў іх, не шкадуючы съвятой вады! Казалі нашыя, што яны, вярнуўшыся да хаты, спалілі вонратку, якая была на іх. І няма дзіва, бо нашыя стараверы былі на Беларусі больш ізаяваныя, чым у Індыі браміны ад парыяў. Жаніліся яны толькі паміж сабою, а на вяселле да іх ніхто з беларусаў нё хадзіў. Натказалі, што трапіць на вяселле да маскалёў так няпрыемна, як на сабачае... Толькі часам адзін-другі маскаль прыйшоў на вяселле да нашых, каб напіцца і сказаць не-калька брыдкіх словаў. Яго стараліся напіць і збыць, баючыся, каб па злосыці не падпалиў, бо і гэта здаралася!

Стараверы былі найбольш безпапоўцы. У іхных сем'ях быў каставы падзел, як у Індыі, а нарушэнне гэтага рабіла чалавека «паганым». Каб не апаганіцца, кожны ў іх меў сваю кружку-кубак, заўсёды накрыты, каб нячысьцік ня скупаўся ў вадзе ці ў квасе. А налівалі кубкі з малітваю. Перш, чым напіцца, кожны адгняў чарта знакам крыжа і зноў хутка накрываў яго з малітвой! Бацькімаглі мець свой асобны кубак, а дзеці — свой, але нікому нельга было піць з чужога кубка — ні бацькам з дзіцячага, ні дзецям з бацькаўскага! Прыстале таксама трываў сціслы падзел: бацькоў і дзяцей, хлапцоў і дзяўчат — елі з асобнае пасуды.

Толькі ў лазыні мыліся ўсе разам — мужчыны і жанчыны, з чаго беларусы вельмі горшыліся. У вачах беларусаў гэта раўнавала іх са скацінай, якая не адчувае сораму. Часам беларускія дзяўчата пыталіся ў масковак: «Як гэты вы не баццеся хадзіць у лазыню з хлапцамі?» А яны адказвалі: «А чаго баяцца? Ты не чапай хлапца, дык і ён не зачэпіць!» Гэтакі звычай пануе яшчэ ў японцаў. Калі беларус прасіў у старавераў напіцца, дык яму давалі з асобнай «паганай» кружкі. Калі-ж да іх у хату заходзіў жыд, дык паслья яго мылі ўсё: нават клямку, да якой ён дакрануўся, бо ўсё было паганае.

Асобную проблему стваралі адносіны да беларусаў, да якіх стараверы прыйшоўлі на зарабаткі. Тады стараліся гадзіцца на сваім хлебе. Але здаралася, што трэ'было сядзець

да стала разам з праваслаўнымі ці каталікамі: тады яны, не маючы споведзі, «замалівали грахі» і сапраўды яны шмат і доўга маліліся, асабліва жанчыны: яны верылі, што можна «замаліваць» ня толькі свае грахі, але і чужыя! А жанчыны маліліся і за мужчын, б'ючы паклоны з такім размахам, што трэбыло падсыцілаць мягкія «падручнікі» — падушачкі, вышытыя з ласкуткоў розных колераў. Дый мелі спэцыяльныя «лестаўкі» — як ражанчыкі, на якіх адлічвалі свае паклоны, бо і была ўстаноўлена «такса» — за які грэх колькі дaeцца паклонаў. Найбольш дзвівіла нашых, што, калі старавер ішоў красыці, дык тады жанчыны замальвалі ў туноч ягоныя грахі. Таму беларусы казалі, што стараверы не маюць сумлення!

Вялізарная мешканіна людзей з розных краёў, асабліва падчас вайны, паказвае значэнне, якое мае нацыянальнасць: яна лучышь людзей мацней чым рэлігія. Там дзе рэлігія зылілася з нацыяй, як у Польшчы, народ атрымаў моцную апору ў сваей сведамасці і экспансіі. Беларусы каталікі былі найбольшай ахвярай польскага захопніцтва. Не магу надзвінца, колькі тчуду пасвяцілі польскія сьвятары, каб навучыць беларусаў польскіх малітваў і песняў, якіх наш народ не разумеў і карыстаў зусім ня шмат для сваей души: паўтаралі на памяць і толькі таго! А бывалі «адважныя» і «разумныя» сьвятары, што высымейвалі і паніжалі беларускую мову! Яшчэ мае бацькі помнілі такога сьвятара, які ў казаныні сварыўся: «Як вы мувіце? Ані по польску, ані по руску, хыба по д'ябельску?» А народ прымаў усё гэта цярпіцца — аж праваслаўныя рабілі закід: «Чаму вы так слухаецце сваіх сьвятароў?» Хоць і яны падобна слухалі сваіх, больш чым расейцы дый украінцы. І праз царкву ішоў уплыў расейскае культуры на беларусаў, а школа ўплывала і на каталікоў. Помню добра, як знудзіўшыся польскай «чытанкай», я браў у руکі расейскую хрестоматію і зачытываўся у апісанынях прыроды, жыцця селян і інш. Ня было радыя-тэлевізіі, дый умечычы чытаць, чалавек жыў у сябе дома, як на эміграцыі: прыйшоўлі расейскія і польскія газеты і часапісы. Карыстаючы з дзъюх моваў, чалавек вучыцца і астаетца сабой, бо гэтыя мовы цягнулі кожная ў сваім напрамку. І не магу сказаць, які ўплыў быў большы — расейскі ці польскі. Свой, беларускі быў наймацнейшы, але яго было замала. І я яшчэ адналькова ўважаў сябе за беларуса, за паляка і расейца. Паляком мяне называлі стараверы, калі трапіў у іх хату. («Мама, паляк прышоў!» гаварыла дзяўчынка). Але і бацькі, хоць ужо называлі сябе беларусамі, абыякава давалі мне ў руکі польскую книжку, з якой я чытаў уголас: «Кто ты есцесь?»

— «Поляк малы!». І мяне ніколі ніхто ў хаце не паправіў і не сказаў: «Які з цябе паляк?»

Гэтыя два ўплывы — расейскі і польскі — ўцягвалі мяне ня толькі ў адвечныя спрэчкі і змаганьне паміж Усходам і Захадам, але ўносілі ў маю душу раздваеніне і такое раздваеніне бачыў я у сваіх бацькоў у сферы рэлігійнай. Хоць зналі на памяць усю каталіцмоўку, іх рэлігійныя паняцьці вельмі розніліся ад тых, якія я пазнаў посьле, студыюючы тэалёгію. Напр., яны не адрознівалі малых грахоў ад вялікіх. Калі ў нядзелю зламаўся алавік, бацька не адважыўся заўастрыць яго, бо яму здавалася вялікім грахом. Ясна, што з такім сумленынем бацькі бачылі навокал сябе толькі грэх. А яны страшэнна баяліся грэху і мяне навучылі баяцца, аднак самі не знаходзілі спосабу, каб яго ўсьцерагчыся, што мяне прыводзіла праста да роспачы: мне часта здавалася, што можна было яшчэ ўсьцерагчыся, а бацькі там ужо капітулявалі — аж хацелася крычаць: «Чаму вы гэта робіцце?» — «гэта-ж грэх!». І яны напэўна пацвердзілі-б: «Так, сынок, гэта грэх!» але не паправіліся-б, бо ўсё, што мы робім, ёсьць грэх... Адсюль мы жылі ў атмасфэры зусім не каталіцкага пэсымізму. А праваслаўнай асцэтычнай літаратуры ў нас ня было. І толькі пазней, спаткаўшыся ў Харбіне з расейцамі, я праканаўся, што вынес з бацькаўскага дому чыста ўсходняе сумленыне і тады мне прышла думка, што мае пра-пра-прадзеды мусіць былі граваслаўнымі і пасъля уніятамі, а праз унію, як яе скасаваў цар Мікалай I-ы ў 1839 г., дайшлі да лацінскага абраду.

І мае бацькі не адрознівалі догмату ад абраду: абрад ставілі заўсёды на першым месцы, тады як догматамі мала цікавіліся. Не зважаючи на выясьненьні каталіцкіх сьвятароў і на катахізмы, бацькі разумелі ўсё па ўсходняму: пост, як паўстрыманье ад скаромнага, а і малако ўважалася за скаромнае! Як і мяса і нам малым ніколі не давалі ў Вялікім Посьце малака. Ніякія тлушчыні, што ў пастох пазваляецца нават тлушч, толькі без скварак, не памагала! А калі аб гэтым чыталі ў кніжках, дык з гэтага толькі съмяляліся. Але затое, што ў посьце можна толькі раз наесьціся дасыта, абытъм нават не гаварылі: няраз абы гэтым чулі, дый ня прыймалі да ведама і зусім гэтага ня лічылі грахом, веручы толькі ў прыняты звычай.

І сьвятары заўсёды прыпаміналі абытъм, што Касцёл можа звалініць ад посту — дыспэнсаваць і тады граху ня будзе, аднак і гэта ня прыймалася да ведама і такой дыспэнсаны ня пыталі і не прасілі. А вось, будучы ў Польшчы, я спаткаўся з іншым, адваротным звязвішчам у праваслаўных. Там праваслаўнія — пад уплывам заходняга духу — звязрталіся да съвятага з просьбай — пазволіць ім у пост есці з малаком, бо баяліся саграшыць і тут сам съвятар быў у клопаце, ня ведаючи, ці можа ён на гэта пазволіць? Ён ведаў, што грахі адпускаць можна, але дыспэнсаваць на Усходзе ня было звычаю, дык часамі съвятары адказвалі: «Што-ж? посьле паспавядашся!...» — Бачым, якія труднасці вяжущыя ў Беларусі з уплывамі Усходу і Захаду на рэлігію!

З царкоўнага жыцця

У справе адзінства між Каталіцкай і Праваслаўнай Царквой — размова з кардыналам Віллебрансам (з грэцкага часапісу «Элефторос Космос») — у сэкретарыяце Адзінства Веры — у Ватыкане:

1) Адносна прыгатаваныя ў абедзівюх Царквах кардынал сказаў, што адбываючца студыі — паралельна і вельмі паважна — па лініі унітранага іх аднаўлення: Каталіцкая Царква ўвайшла на гэтыя шляхі праз апошні Сабор Ватыканскі II-гі. Вядзенца рэформа сьв. Літургіі, а таксама выхаваныне маладога духавенства ў экумэнічным духу. Прыймем уводзіцца калегіяльнасць у кіраўніцтве Царквой. Праводзіцца грунтоўная праца ў рэформе царкоўных законаў — новы кодэкс права, студыі Святога Пісма і аднаўленыне агульнага хрысьціянскага жыцця.

Праваслаўная Царква таксама рыхтавалася да аднаўлення. На 1972 г. назначаны іхні сусветны Сынод. Кардынал Віллебранс уважае, што узмоцніўся уплыв Святога Духа ў гэтай агульной супрацьце да адзінства. Праваслаўнія і каталікі пачалі лепш адчуваць і разумець патрэбу злучэння, бо дзіве Царквы, якія жывуць верай у аднаго Хрыста-Збавіцеля, ня могуць трывать у разрыве і нязгодзе. Гэта-ж вытварае згаршэнне між хрысьціянамі і нехрысьціянамі, калі моляцца і маюць тыя самыя тайны — (праваслаўнія і каталікі), — але ня прызнаюць сябе людзьмі аднае веры!

I яшчэ праваслаўнія ставяць закід, што Каталіцкая Царква творыць так называную «унію» дый кажуць, што ўласна «унія» найбольш перашкаджае адзінству і лучнасці.

Кардынал Віллебранс на гэта адказаў, што «унія» ня ёсьць перашкодай, але дае больш матываў да злучэння. Пакуль няма злучэння, Каталіцкая Царква не мае права адпішаць тых, якія да ёсць звязаныя з дый просьцем прыніць іх у лучнасць — ці гэта былі-б адзінкі ці цэлыя групы... Значыць, гэта ня ёсьць напасыць ці інтрыга Каталіцкага Царквы, але абавязак прыймаць усіх, хто просіць злучэння. І гэта ёсьць вынік ненармальнай сітуацыі — разлучэння аднае Царквё, якое наступіла ў 1054 годзе.

Калі наступіць поўнае злучэнне Каталіцкага і Праваслаўнага Царквы, тады «унія» з'янікне сама сабой: злучыцца з праваслаўнымі і ўвойдзе ў паслушэнства праваслаўным Патрыярхам — у аднай веры і ў адным абраадзе.

Было пытанье, ці злучэнне будзе даканана самымі Галовамі Цэркви, ці мо' Саборам ці інші спосабам?

Кардынал казаў, што ўсе бяруць удзел у прыгатаванні да гэтага важнага мамэнту і гэта будзе супольнасць духоўных і сьвецкіх вернікаў. Да гэтага вядзе унутраннае адраджэнне абедзвюх Цэркавей і шырокі дыялёт, каб раскрыць стара-хрысьціянскія традыцыі і пазнаць, чаго Бог вымагае праз цяперашнія «знакі часу»...

*

ГОД МІЖНАРОДНАГА ВЫХАВАНЬНЯ

«ЮНЕСКО» абвесціла 1971 г. годам Міжнароднага Выхаванні. З гэтае нагоды Апостальскі Пасад выслаў да гэтае Інстытуцыі пісьмо такога зъместу:

1) Выхаванне мае вялікае значэнне для чалавецтва. Кажнае маладое пакаленьне мусіць быць уведзена старым пакаленьнем у жыццё грамадзкага і культурнага. Інакш малады чалавек астанецца ізаляваным і ня будзе мець магчымасці поўнага развязання. Пачатак выхаванні лучыцца з пачаткам чалавецтва. Добра сказаў адзін вучоны, што з нараджэннем кожнага чалавека прыходзіць на свет або съвяты, або нягоднік, залежна, як ім пакіруюць выхаваўцы змалку.

У цяперашнім часе мае значэнне належнае выхаванне, калі бачыцца гэтулькі моладзі збунтаванай, нездаволенай, якая сама ня ведае, чаго хоча! А ў краях недараразвітых нямала моладзі марнуеца з прычыны браку сродкаў адукацыі.

2) Выхаванне гуманістычнае.

Трэ выхоўваць маладога чалавека ўса усіх ягоных людzkіх вартасцях — душы і цела. Ведамы французскі філязоф Бэргсон казаў: «Раз-

віцьцё цела патрабуе дапаўнення з боку душы: тое, што ёсьць мэханічнае, вымагае таго, што ёсьць містычнае». — Гэта вялікая праўда! Цяпер якраз бачым вялізарную дыспрапорцыю між духовай і тэхнічнай культурай. Над чалавекам зацяжыла прагноза, што яго можа зънічыць твор ягонай уласнай тэхнікі, калі ня будзе падпарадкованы вымогам духу.

Таксама і развязіць цела патрабуе душовыя уладаў павінна быць гарманійнае. Трэба вучыць чалавека адрозніваць вартасці адніх ад другіх: фальшивыя ад сапраўдных, менш важныя ад важнейшых і ацэніваць іх паводле іх вартасці для жыцця і сапраўднага шчасця. І жыццё павінна развязівацца базульнна: у выхаванні трэба паказаць, што чалавек павінен заўсёды развязівацца духовам — выхоўваць самога сябе: трэба «умець вучыцца».

3) Чалавек сам сабе ня ёсьць дастатковым.

Падставовыя магчымасці развязіця чалавека знайходзіцца вонкіх чалавека: самі ў сабе мы не знайходзім поўнае праўды адносна нашага жыцця і нам не хапае сілы, як перамагчы слабасці. А гэта ўсё ёсьць у Бога. Дык вось тут неабходна Хрыстовую Царкву, якая ўсцяж прыпамінае пра гэта і звязвае чалавека з Богам. Толькі вера ў Бога і супраца з Божай ласкай лучыць у чалавеку сілы натуральныя з вышпрыроднымі: вера дае магчымасць сапраўднага і проста базыменнага развязання! Бог ня ёсьць сілай праціўнай — не перашкодзіць у шчасці, але заклікае і памагае падпарадкоўваць сілы прыроды для карысці кожнага чалавека. Праз гэта і Бог атрымлівае сваю хвалу. Аднаго толькі Бог дамагаецца, каб чалавек быў паслушны Божаму праву, якое яго съцеражэ ад памылак, грахоў і загубы.

4) Роля сям'і ў выхаванні.

Розныя інстытуцыі выхоўваюць чалавека, асабліва дзяржава і Царква. Але найважнейшай ад усіх ёсьць сям'я, як першая і натуральная установа. Бацькі адказваюць за сваіх дзяцей перад Богам і перад людзьмі. Яны маюць першае права да сваіх дзяцей, а іншыя установы мусіць ім памагаць у выхаванні. І тут павінна быць узгоднена супраца, абсанаваная на праве натуральным і Божым, для добра дзяцей і ўсяго чалавецтва.

*

СУДЫ НАД БІСКУПАМІ

У пачатку т. г. у Камэруне ўрад засудзіў на смерць біскупа Альберта Ндоутго разам з некоторымі іншымі асобамі — нібыто за удзел у плянаванні перавароту. Пасля ў выніку інтервенцыі Папы, замянілі біскупу кару на пажыццёвую турму.

Таксама ў Гвінэі быў засуджаны на пажыцьцёвую вязынцу арцыбіскуп Тхідімбо з Конакры за акцыю супраць ураду. Ясная справа, што ня было сапраўднай віны, але хапіла прэтэксту, каб даць ураду нагоду адсунуць ад людзей больш актыўных і ўплывовых біскупаў.

*

РЭФЭРЭНДУМ У СПРАВЕ РАЗВОДАЎ

Як ведама, у Італіі парлямант нідаўна ўвёў пастанову, якая дазваляе разводы. Супраць гэтага пратэставаў Папа і італьянскія біскупы. Каталікі-вернікі хочуць дамагчыся рэфэрэндум-плебісцыту, каб гэты закон, нязгодны з Божым правам, скасаваць. Патрэба сабраць паўмільёна падпісаў, каб рэфэрэндум мог адбыцца. Камуністы паднялі крык, што духовенства хоча дасёсьці да рэлігійнае вайны. Аднак Царква дамагаеца поўнае свабоды, каб людзі маглі высказаць сваю волю без перашкоды: тады ніяке вайны дя будзе, калі ўсё адбудзеца легальнай дарогай.

*

ЗЬМЯНШАЕЦЦА ЛІК СВЯТАРОЎ

Заўважана, што ў цэлым съвеце каталіцкім зъяншашаецца лік съвятароў і штогод адступае ад съвятарства ўсё больш адзінак: разам усіх ад 1964 г. адступіла 22 тысячи асобаў. Гэта зъява датычыць і іншых цэркvaў і съведчыць аб крывысе веры. Праўда, на 433 тысячи съвятароў лік адступнікаў ня ёсьць лішне вялікім, аднак жа страта зъяўляеца немалая! Прыйтym страта закранае ня толькі тых самых съвятароў, але яна выклікае неспакой і згаршэнне ў ва ўсей Царкве дый нястача съвятароў праяўляеца яшчэ і ў тым, што з кожным годам лік каталікоў павялічваеца на 10 мільёнаў!

*

АРЦЫБІСКУП КАЗАРОЛІ Ў МАСКВЕ

У канцы лютага г. г. быў у Москве арц. Казаролі, які пераважна вядзе перамовы Ватыкану з камуністычнымі ўрадамі, каб магчыма уладзіць жыцьцё каталікоў у тых краінах. Казаролі меў назначэнне падпісаць ад імя Апостальскага Пасаду міжнародны дагавор аб амежаваныні атомнага збраення на съвеце.

Пры гэтай аказіі Каразолі меў некалькі паважных спатканьняў у справах рэлігійных з прадстаўнікамі савецкае ўлады, як Грамыка, Козыраў, Караедаў; гэты апошні — прадстаўнік у справах рэлігіі. А найбольш прыгнечана Каталіцкая Царква ў Беларусі і бальшавікі наагул імкнуцца да поўнае ліквідацыі рэлігіі ў Бе-

ларусі, дзе няма ані каталіцкага біскупа, ані духоўнае сэмінары і асталося каля 70 съвтароў пераважна старых і чужынцаў. Савецкія верхаводы якраз аб Беларусі найменш згаджаюцца гаварыць!

Арц. Казаролі ўсё-ж ёсьць добрай думкі, што паказалася яму атмасфера лепшай і даслошні маналёг пераходзіць у дыялёт, а што тая старава ўважае Апостальскі Пасад за дзейнік карысны для супакою ў съвеце. Саветы ўжо перасталі ўжываць слова вострыя ў адносінах з Ватыканом і стараюцца гаварыць па людзку.

*

КАТАЛІЦКАЯ ЦАРКВА Ў ПОЛЬШЧЫ

Новы ўрад, пад кіраўніцтвам Герэка, пачаў гаварыць з кардыналам Вышынскім і маніца зъяніць адносіны, зъмягчыць рэжым. Тымчасам ад абяцанак да справы ня пераходзіцца, але абяцаныні далей пацвярджаюцца і паўтараюцца...

*

40 ГОД ВАТЫКАНСКАГА РАДЫЁ

Сёлета Ватыканскае Радыё съвяткуе 40 год існаваньня. Пала падзякаваў усім працаўнікам Радыё і ўспомніў Папу Пія XI — заснавальніка Радыё дый Вільгельма Марконі — вялікага вучонага і будаўніка Радыё. У Радыё працуе каля 500 асобаў — абслугі і ўдзельнікаў перадачаў.

Ватыканскае Радыё надае перадачы рэлігійнага зъместу і інфармуе аб жыцьці Царквы на шматлікіх мовах, між іншымі і на беларускай. Голос яго даходзіць і да нашага краю і да ўсіх куткоў съвету. На беларускай мове перадачы адбываюцца кожнай нядзелі і ў панядзелак, сөраду і пятніцу ў гадз. 19,5 эўрапейскага часу — у 21 м. 5 — на Беларусі — на хваліх 31,15; 41,92; 48,90 у гадз. 7, 15 эўрапейскага часу, — 9,15 на Беларусі. У нядзелю казаньне — на хваліх 31,10; 25,55.

Галоўным кіраўніком беларускай сэкцыі ёсьць Архімандрыт Леў Гарошка.

У прамове Павал VI падкрэсліў, што праз Радыё Царква можа спаўняць сваё апостальства, паручанае ёй Хрыстом. Так спаўняеца Хрыстовы загад: «Што Я вам кажу ў цемры, апавядайце ў съвятле і што пачуеце на вуха, разгушчайце на дахах» (Ма. 10, 27). Значыць, што калісі Хрыстос гаварыў у маленъкіх мясцінах і ў гуртку апосталаў, тое цяпер разносіца з вышыні радыёвых вежаў на ўесь съвет! Бачым, што Царква ня ёсьць праціўная тэхнічнаму поступу і прагрэсу. І кожны вынаход Царква раздасна прыймае як Божае дабрадзеяства, бо трэба выкарыстоўваць тэхніку ня толькі для матар'яльнае карысці, але і на Божую хвалу, асабліва прапаведваць Божае слова.

З беларускаіа жыцьця

КУРС БЕЛАРУСАВЕДЫ

У аўторак 9 лютага ў Лёндане ў памешканыні Таварыства антыквараў а. А. Надсон працытаў па ангельску лекцыю на тэму: «Пісьменнасць беларускіх татар арабскім пісьмом». Матарыялам для лекцыі паслужылі галоўным чынам новазнойдзенія беларускія татарскія рукапісы, якія знаходзяцца ў Брытанскім музее і ў Беларускай бібліятэцы ім. Ф. Скарыны ў Лёндане.

У аўторак 9 сакавіка а. А. Надсон меў другую лекцыю на тэму: «Адлюстраваныне некаторых фанэтычных асаблівасцяў жывой беларускай мовы ў пісьмовых помніках XVI—XVII стагоддзяў».

Лекцыі былі часткай праграмы пятага курсу беларусаведы, наладжанага Ангельска-Беларускім Таварыствам.

БЕЛАРУСКАЯ ПОШТА

У часе доўгай забастоўкі ангельскіх паштовых работнікаў Згуртаваныне Беларусаў у Вялікай Брытаніі атрымала ад брытанскага міністэрства сувязяў дазвол на арганізацыю прыватнай пошты. Пошта працавала ад 18 лютага да 10 сакавіка і ў гэтым часе з яе трох лёнданскіх установаў былі высланы сотні лістоў, ня толькі мясцовых, але ў розныя гарады Англіі (Брадфард, Манчэстэр, Бірмігам, Оксфорд) і нават заграніцу. Былі выпушчаны дзве сэрыі марак, усе з беларускім напісам «ЗБВБ ПОШТА». Першая сэрыя складалася з двух марак вартасцю ў 10 і 20 пэнсаў, без нікіх рысункаў. Другая сэрыя, «Архітэктурныя помнікі Беларусі», складалася з пяці марак вартасцю ў 1, 5, 10,

15 і 20 пэнсаў. Паколькі пошта ЗБВБ працавала з дазволу міністэрства, яе маркі зьяўляюцца афіцыйная прызнанымі і сёньня прадстаўляюцца вялікую цікавасць для філятэлістаў.

ЗБВБ перадала ўсе дакументы адносна Пошты ў Беларускую бібліятэку і Музей ім. Ф. Скарыны. Бібліятэка мае таксама невялікую колькасць неўжываных камплектаў другой сэрыі марак. Цана аднаго камплекту была 2 фунты. Даход з прадажы марак прызначаны на фонд Бібліятэкі. Тыя, якія жадаюць купіць маркі, павінны пісаць на адрес:

The Deputy Librarian, The Francis Skaryna Byelorussian Library, 37 Holden Road, London N. 12.

СЬВЯТКАВАНЬНЕ 25 САКАВІКА

У нядзелю 21 сакавіка Лёнданскі Аддзел ЗБВБ ладзіў у Школе сьв. Кірыла Тураўскага съвяткаваныне ўгодкаў абвешчаныя незалежнасці БНР.

У суботу 27 сакавіка съвяткаваныне адбылося ў Беларускім Клубе ў Брадфардзе з удзелам шматлікіх беларусаў і гасцей — чужынцаў, сярод якіх былі сябры ангельскага парляманту.

ВАТЫКАНСКАЕ РАДЫЁ

Ад пачатку гэтага году а. архімандрыт Л. Гарошка пераняў кіраўніцтва беларускай сэкцыяй Ватыканскага радыя ад а. пралата Пятра Татарыновіча, які адышоў на пэнсію пасля дваццацігадовай працы.

Рэдакцыя «Божым шляхам» жадае а. архімандрыту Гарошку, які праз дзесяць гадоў быў рэктарам Беларускай Каталіцкай Місіі ў Лёндане, поспехаў ў ягонай новай працы.

У РУБРЫЦЫ «ХРОНІКІ БЛЯГУЧЫХ ПАДЗЕЯЎ» № 16, 22. I. 1971, ёсьць такая вестка з Беларусі:

— У канцы кастрычніка 1970 г. у вёсцы Заречанка Гродненскай вобласці Беларускай ССР, (вёска належыць да калгасу імя Суворава), на загад мясцовых уладаў, быў закрыты касыцёл. Яго ператварылі ў склад збожжа, царкоўныя речы вывезылі.

Калгасынікі заявлі, што «Без касыцёлу жыць ня могуць» і на працягу трох дзён на працу ня выходзілі, а іхныя дзецы не наведвалі школу. Кароў дайлі настаўнікі. Студэнты, якіх прыслалі з Гродна на дапамогу калгасу, ад працы адмовіліся.

Старшыня Аблывянкаму Малочку прымушаны быў даць загад ачысьціць касыцёл ад збожжа, вярнуць у касыцёл царкоўную маемасць і адрамантаваць пашкоджаны будынак, а вінаватых за закрыццё касыцёлу пакараць. — (Радыё «Свабода», № 6089).

*

ГАЛАВА БЕЛАРУСКАЙ АЎТАКЕФАЛЬНАЙ ПРАВАСЛАЎНАЙ ЦАРКВЫ на Чужыне узвёў Епіскапа Андрэя да Архіпастырскага дастаенства. Аксіос!...

І прызначыў Архіеп. Андрэя сакратаром Кансысторыі БАПЦарквы, да выкананьня функ-

цыяў, якія былі ўзложены на архіеп. Васіля.

Назначэныне падпісаў 28 ліпеня 1970 г. Архіепіскап Сергій.

*

Кіравецтва Епархіі на ЗША й Канаду Пераняў Епіскап Андрэй, а Уладыка Мікалай стаў апякуном Парафіі Сабору Св. Кірылы Тураўскага ў Брукліне. У дапамогу яму прызначаецца нова-пасвячаны а. Карп Стар.

Пастаноўлена ў далейшым выдаваць «Голас Царквы». Рэдакцыйная Калегія: М. Міцкевіч, П. Манькоўскі, Я. Запруднік, М. Гарошка і М. Тулайка.

(З «Голасу Царквы», № 32, 1970).

*

АБ АЎТОКЕФАЛІІ Расейскай Правасл. Царквы ў Амерыцы: Патрыярх Канстантынопольскі Атэнагор выступіў катэгорычна супроць яе і супроць Маскоўскай Патрыярхіі, якая прызнала тую аўтокефалію. І супраць гэтага выступілі: царква Баўгарская, Грэцкая, Міраполія Расейская Зарубежная і інш.

Сабор Епіскапаў БАПЦарквы 27. III. 1970 таксама заняў інагатына становішча да аўтокефаліі Амерыканскай Правасл. Царквы, атрыманай ад Маскоўскай Патрыярхіі — дзеля яе некананічнасці...

(З «Голасу Царквы», № 32, 1970 — Нью Ёрк).

З лістоў у рэдакцыю

ПОЛЫЩЧА — ЧЭНСТАХОВА

Беларускі хрысціянскі прывет: «Пахвалёны Езус Хрыстус!» І ад сябе жадаю, каб гэтае Імя, якое мы славім, было Табе, Дарагі Айце-Суродзі, памоцным у працы на Божай Ніве і на вечнай нагародай у Доме Нябеснага АЙЦА!

Каждага дня ў гэтым горадзе Марыі (Чэнстахове) я дзякую Богу, што зылітаваўся над нашым родным прышчэпам і даў сваіх выбранцаў для нашага народу. Прашу Божае Мілосэрдзе, каб гэтае Родная Герархія вырасла з «малога гарчычнага зярняці» і замянілася ў матутнае дрэва, пад якім наш народ мог бы супачыць у сваіх граніцах... Я вельмі цешиуся, што на гэтулькіх месцах існуе нашая мова і жытве беларускі чалавек. Чытаў я ліст Біскупа (Сіповіча), што меў візітыцу ў працягу 4-х месяцаў па ўсіх куткох съвету. Запамятаў я тыя краі і маліўся за сваіх людзей, а нашаму Пастыру, каб даў Бог здароўе душы і цела. Дзякую Богу, што за майго жыцьця яшчэ я магу ў часе святой Літургіі паручаць ласцы Божай свайго Біскупа і родную Герархію. Нашыя продкі такога шчасця ня мелі... Дай, Божа, каб прыйшоў час і каб мы ўсе былі злучаны ў «аднай аўтарні» і ў роднай мове! бо ўжо прыйшла пара адступіць ад мовы пазычанай... (І

да рэдактара)... Прыймі мяне ласкова ў лік тваіх прыяцеляў! Прашу, паводле магчымасці, кіраваць да мяне сваю карэспандэнцыю. Паведамляю, што я меў пазычаныя мне кніжачкі: «Голас душы» і малітаўнік «Божым Шляхам», але ўжо іх не маю. Трапілі тыя зерняткі да маей душы — нямала малітваў і песніяў: я ўвёў их у штодзённае жыццё. І вельмі хацеў-бы зноў іх дастаць: можа-бы Вы іх прыслалі?...

Ваш пакорны слуга
Вінцук Чэркас.

*

АМЭРЫКА-Сіракузы: Глыбокапаважаны а. Рэдактар!

З удзячнасцяй пацвярджаю атрыманыне № 6 «БШляхам» за мінулы год. — Я ўважаю, што артыкул («Плятон») др. Т. Падзявы з'яўляецца першарадным і яго трэба толькі вітаць, і спадзяюся ная будзе ён апошнім. На падставе гістарычных назіранняў можна вывесці абагульненіе ў тым сэнсе, што народы, інтэлігенцыя, якіх падтрымлівае публічную дыскусію на важных тэмах, — гэта пераважна народы прагрэсіўныя. І, наадварот — там, дзе дыялёг сярод перадавых людзей дадзенага народу, «эмоўк, занямеў» — гэта прыкметы адсталасці і агульнага заняпаду. — Зламаныне маўчанья др.

Падзяваю — ўважаю за вялікае асянгненъне, якое вітаю.

На гэтым месцы хацеў-бы падзякаваць Вам за запросіны з мае стараны на бачынах «БШляхам» у вадказе на некаторыя мамэнты артыкулу др. Падзявы — «Плятон»...

Прымеце слова пашаны
Ян Пятроўскі, Пастар.

*

АЎСТРАЛІЯ: Сіднэй: Пры гэтым лісьце перасылаю Вам на «Божым Шляхам» — на падпіску \$ 10.00 (дзесяць) і \$ 10 — на кляштар, які калісі дапамог мне здабыць асьвету. — Я ніколі не забудуся, як у 1927 на вясну я ня мог аплаціць гімназіі і а. дырэктар загадаў мне праста вынесціся! Быў я ў стане поўнага шоку і толькі а. Германовіч, прыпадкова, спаткаўшы мяне, падтрымаў на духу і прыабяць падтрымку і зьмену загаду супэршёра. Я сядзеў дзень у хаце, чытаў і не варушыўся, а паслья паведамлі мяне, што магу хадзіць на лекцыі. — Паслья брат падаслаў мне даляраў і я заплаціў залегласць у суме 140 злотых. — Наступна а. Язэп зарэкамандаваў да мяне многа вучняў, якіх я шыкаваў да IV клясы і ў адным пэрыядзе я меў іх аж 8! Так што, успамінаючи добрае, стараюся добрым плаціць і помніць аб добрым сэрцы а. Язэпа. Хай жыве здаровы шмат за 80 гадоў!

Помнічы аб Вас др. Я. Малецкі.

*

КАНАДА-Кобург: Слава Ісусу Хрысту!

Вельмі Паважаны а. Германовіч! Атрымаў ад Вас дзіве книжкі і за іх вельмі ўдзячны. Я праходзіў блізка Вас на Далёкім Усходзе: быў блізка гор. Чыты ў 1942 дый думаў, што ўжо ніколі не давядзеца спаткаць наагул беларусаў. Як выехаў у Палестыну, то дастаў першы малітаўнік а. Гарошкі і а. Сіповіча: быў я рады, што беларускія сьвятары асталіся жывыя! Жадаю Вам добра газдоў і ўсім нашым сьвятарам і беларусам, якія працуаць для Беларусі і беларускага народу. Высылаю Вам 3 даляры, як Вы пісалі.

З пашанай да Вас Н. П-к.

*

АЎСТРАЛІЯ-АЛЬБАНЫ: 30 гадоў пчалярую і не здаралася спракудзіцца. А вось паехалі мы даставаць мёд дый я ўзяў — апырскаў руکі вадкасцяй, што шпрыцуюць мухаў, лічыў, што ня будуць джаліць, як панюхаюць атрут. Ажно вышла, што ледзь сам ня згінуў! Як наянуліся на мяне пчолы — сотнямі, што ня было ратунку: уцёк стуль, але руکі начала хапаць сутарга, жылы набрынялі, сэрца білася

з перрабоем... Добра, што сусед завёз зараз да шпіталя: там далі два ўколы супраць атрутчэньня крытвы. Два дні я хадзіў, як п'яны, блытаўся язык і амаль тыдзень прайшоў, пакуль я стаў нармальным чалавекам...

А некалькі дзён перад гэтым мой сын акалечыў на рабоце левую руку на локцевым перагібе: вырвала яму немалы кусок вены. Самалётам завезлы яго ў горад Пэрт, дзе прабыў чатыры тыдні: меў тры аперацыі, уставілі кавалак пашкоджанай вены. Дзякаваць Богу не астаўся калекай. Цяпер ужо дома, але рука ня згінаеца. Доктар аднак кажа, што паправіца: кожны дзень ходзіць на масаж.

Праёду кожуць, што бяда адна ня ходзіць, бо і жонка мела апэрацыю на правай руцэ... — Вось ужо іх двое — інваліды, а я адзін здаровы! Кажны дзень хаджу на работу; а дома прыбіраю хату, вару ежу, мыю бялізну і кармлю курэй... Значыць, у сына — левая, у жонкі — правая, а ў мяне — абедзве; але я — гаспадар, дык мушу ўсё рабіц сам! — Пала-жэйнне, хоць ты павесься!...

Толькі-ж няма часу, бо трэ' ліст пісаць у рэдакцыю. Аставайцеся здаровен'кія: жадаю ўсіго найлепшага.

К. Чабатар

*

ШВЭЦЫЯ: Беларуская Грамада ў Скандинавіі вітае Вас асабіста і блізкіх Вам Сяброў-Беларусаў з беларускім нацыянальным сьвятам: з днём 25 Сакавіка — 53-ай гадавінай абвешчан'ня Беларускага Народнае Рэспублікі і шле сардечныя пажаданыні вярнуцца дамоў на Бацькаўшчыну ў найбліжэйшым часе.

За Управу: Язэп Феларчук.
Стакгольм, 22 сакавіка, 1971 года.

*

ЧЫКАГО: Чамусь «Божым Шляхам» я атрымліваю на два-тры тыдні пазней ад другіх! А № 5-ы падае, што ёсьць у Амерыцы такія бядоты, што нат' ня маюць цэнтаў, каб купіць паштовых... З Аўстраліі нат' ён піша, што там «нэндза», бо такія пяскі, што аж страх!

Хіба-ж самі ведаеце, што Аўстралія мала меншая ад Эўропы. Я жыў блізу восем гадоў у Аўстраліі і там, дзе жыў, у Квіслэнд, зусім няма пясков, а ґрунт цяжкі, блізу чарназём. Некаторыя штаты большая чым многія дзяржавы заходнія Эўропы. Але вось у нас бяда, бо многія нашы эмігранты гутараць з сваімі дзецімі толькі па ангельску; калі так будзе трываць далей, дык хутка ня будзе каму чытаць беларускую прэсу. Належала-б Вам у «Божым Шляхам» аб гэтым патурбавацца і пісаць!...

Жадаю Вам добра газдоў і ўсяго добра! Ян Чарнэцкі.

Ноч Старога 1970 і пад Новы 1971 год

Перш за ўсё неабходна адзначыць, што няма большай пакуты, чым чакаць, пакуль жонка зъбярэцца ў госьці. Мужчыны зъбіраюцца ў момант: хуценька апранешся, прыгладзіш лысіну й гатоў! Дый стаіш сабе малайцом, але... зынемагаеш, пакуль баба падфарбуеца, пераўярэ гару сукенак, а паслья яшчэ возьме іголку з ніткай.

— Ну, калі ты — нарэшце? мы-ж спознімся!

— Пасльпееш з козамі на торг — не гарыць!...

— Спакойна адказвае яна, дый дзесяты раз ча-пурыць прычоску, усё стоячы прад люстэркам.

— І які гэта вар'ят яго прыдумаў? — кажу я. Дый, здаецца, што люстэрка дзеля вас і выду-мана было?

— А вы дык святыя? І ты-ж глядзіш у яго, як голішся...

Значыць, увесь бадзёры настрой псуеца. Але-ж нічога! Настрой падымаеца, бо ўжо мы едзем... І едзем да Маразоў — (у гарачыню!) — спатыкаць Новы Год.

У Пэрт — дарога далёкая — аж трыста міль! Паабапал дарогі рыжыя, сонцам выпаленыя палі, па якіх стадамі швэндаюцца, падымаючы воблакі рыжага пылу, авечкі, ад чаго рыжыя і яны самі.

Гэта ня тое, што на нашай дарагой Бацькаўшчыне. Там цяпер сънег іскрыцца навокал, марозік кусае за нос, за вушы; а ты сабе сядзіш у развалінках, ахутаны кажухом. А конь бя-жыць шпарка, пускаючы струменьчыкі пары з носу. Камочки сънегу пырскаюць з пад капытоў — аж трапляюць табе ў нос!...

А тут у Аўстраліі на Каляды шугаюць бяз-дущныя машыны па запыленых дарогах: абмінаюць нас, абганянем мы іншых, сустракаюць

нас, а мы — другіх: гэта аўстралійцы, як і мы, едуць у госьці...

Нас гасцінна спатыкаюць Марозы: віаемся, віншуемся... А мужчыны ўваходзяць у хату: дзівімся на штучную ялінку. А жанчыны ізноў-жа да тых праклятых люстэркаў! Ну, пакуль яны прыхарошваюцца, мы хоць крыху хочам прахаладаца півам, бо прыпякае ні на жарт — аж сто шэсьць Фарэнгайта, значыць, сорак тры Цэльса! (І гаспадар «Мароз» ablіваеца гарачым потам!).

Дзесяць гадзін: стол аж ломіца ад усялякіх страваў — гарачых, халодных і нямаведама якіх! — закусак і прысмакаў, што вабяць і клічуць! — Мужчыны, ужо крыху «падчумачаны», съпяваюць вайсковыя песні; а жанчыны — гаротніцы ў кухні, дзе гарачыня і духмянасьць аж займае дух ад смачных пахаў!

Аматары рыбнага спорту вядуць сур'ённую гутарку.

— Значыць, закінуў я вуду — дзяябанула! Я — цягну; а яна як падскочыць мэтры на два, дый ізноў у хвалю; а хваля як гумно вялізная ды так валіць на бераг, што вось-вось і мяне накрые!... І адарвалася рыбіна, хоць ты ўтапіся! — ласось фунтаў з дваццаць...

— Ну, гэта што? Вось у мяне была акула, што бервяно — семдзесят фунтаў! Парэзаў лёскай усе пальцы і амаль не ўцягнула ў мора і... сарвалася.

А ў жанчын таксама паважныя гутаркі пра міні-спадніцы, пра марынаваныне агуркоў, абрывосаў ды інш. новым спосабам.

Дзеці сядзяць як прывязаныя, ля тэлевізара: руплівия маці праганяюць іх ад тэле, «каб не писавалі вячэй!» Дзеці ўважна слухаюць, што

Баўльчики з Пастайшчыны пасылаюць прывітанье супродзічам-эмігрантам, кажучы: «Як настане свабода, хуценька вертайцеся на Бацькаўшчыну!»

маці гамоніць, але робяць сваё, а прытым аб'ядоўца шакаладкамі.

Але час не стаіць на месцы і даходзіць поўнач. Дзякуючы кулінарнаму таленту жанчын і выдатным талентам маей жонкі і самаадданай дапамозе гаспадара, падрыхтоўка скончана. І вось гаспадар Мароз дастае з халадзільніка бутэлькі шампанскага.

— Сядайце, дарагія госьцікі!

Разглядаем салаты-марынаты і ўсё такое. Гаспадар налівае: — Найперш вып'ем — разьвітаемся са Старым Годам!

— ...каб ня крыўдзіўся... —

А на вуліцы цяпер поўная цішына: рэдка дзе ўбачыце ѿчныя вокны. Усюды селі за сталы цэлымі сем'ямі або групамі, так як і мы. Усюды падымаючы тосты за добры Стары Год і за мінулу радасць.

— ...і мне ён быў шчаслівы, і мне...

— Мы тут, на чужыне, не маем нікага страху, а як там, на Бацькаўшчыне?

— Паслухайце, што піша мне стуль брат: «... сусед просіць перадаць табе масу самых найлепшых пажаданьняў у тваім жыцці, аднак пісьмаў ім болей ня пісаць, а таксама і мне!...»

А мне вельмі шкада брата: ён шмат мне пісаў цікавых лістоў. Пра скверык, што ён успамінае, дык ведаеце — мы там паставілі крыж. Цяпер яго збурылі і паставілі балвана-партызана!... —

На экране сэкундная стрэчка рыйтмічна збліжаецца да цыфры 12 — і зраўнавалася!

— З Новым Годам!

— З новым шчасцем! Абыймемся — пацалуемся!

Мы ўступілі ў 1971-шы Год. Падыймаем тосты за гаспадароў, за жанчын, за нашых суродзічаў на Бацькаўшчыне.

У гэтym часе на вуліцах пачынаецца пякельны галас: дзесяткі машын гойсаюць ува ўсе канцы з прывязанымі доўгімі вяроўкамі, да якіх прычэплены розныя бляшанкі. Падыймаецца такі бразгат, што й вытрываць нельга! З такім «канцэртам» аўстралійцы спатыкаюць Новы Год. Гэта адзіная нач у працягу году, калі паліцыя не мяшае падыймаць шум, трэск і гармідар.

А мы пачалі: «Мы выйдзем шчыльнымі радамі!...» І выпілі за тое, што ўжо мы ўсе ад 12-ай гадзіны на цэлы год пастарэлі...

Вокны і дзвіверы ўсе насьцеж, бо духата як у лазні: сядзім толькі ў падкашульках. Пачынае сьвітаць. На ўсходзе зелянаватым крышталікам загарэўся паўдзённы цудоўны крыж — зоркі на Беларусі наведамыя. Госьці разъяжджаюцца.

Дзякуюм. А гаспадары прыпамінаюць: «Толькі другі раз не пазыніцеся!»

К. Чабатар

Аўстралія, Студзень 1971.

Прыказкі і прымаўкі

(БЕЛАРУСКІ ФАЛЬКЛЁР, ХРЫСТАМАТЫЯ)

ПРЫКАЗКІ І ПРЫСЛОЎІ

Будучас пачынаецца сέньня.

Добра вяроўка доўгая, а прамова кароткая.

Добры чалавек, парайшы, не шкадуе.

За агульным сталом яда смачней.

Калі праца — асалода, жыцьцё — хараство.

Калі ты мудры — перамажы мяне доказам.

Лета працуе на зіму, а зіма — на лета.

Ненадзейны друг страшней ядавітага ворага.

Не саромся пытаць — болей спытаеш, болей спазнаеш.

Не таму слава, хто на язык лёгкі, а таму, хто ў праве стойкі.

Ня той наперадзе, што абагнаў, а той, хто за сабой цягне.

Не хваліся плян складаючы, пахваліся год канчаючы.

Нагаварыў на мяшок, а справы — на вяршок.

Ня той друг, што мёдам мажа, а той, што праўду кажа.

Параады патрэбны і мудраму.

Той патрыёт, хто змагаецца за народ.

Мокра ў маі — будуць пышныя каравай.

На кульгавым кані далёка не заедзеш.

Не забягай з самахвальствам упярод — паслухай, што скажа народ.

Не ўсякаму слову вер, лепш на справе правер.

У полі працу паважай — багаты вырасьце ўраджай.

Хто любіць працеваць, той ня будзе доўга спаць.

Хто старанна працуе, той мір мацуе.

Адукацыяй ня кічысь, а ў народа вучысь.

Бачыць вока далёка, а разум — яшчэ далей.

Чым больш навукі, тым разумней рукі.

Хто языком штурмуе — ня шмат наваюе.

Навука хлеба ня просіць, а хлеб дае.

ЖАРТЫ

ПА ДАКУМАНТАХ...

Mіхаліха: — Ці гэта праўда, міленькай, што Ануpreіха казала, якобы ты паспрачалася з ксяндзом за гады? Ён табе даваў 53, а ты стаяла за 39... —

Пятручыха: — Ня вер, рыбачка, плёткі! Ведама, ксёндз малады, непрактичны; але я не напусьцілася, бо мне сам дзекан, колькі ён у нас бываў па калядзе, дык ніколі мне больш 39-ці не запісваў. Дык, значыць, я трymаюся дакумантай... —

Mіхаліха: — Ага, ну так! А то яны плятуць ліха ведае што... —

«РАЗУМНАЯ» АНЮТКА:

Мамы ня было дома, Анютка знайшла кусок хлеба, узяла кубак, пабегла ў хлеў і кажа: — Бысь-бысь, дай малака! —

Бычок засымляўся: — Гм, прасі ў Рагулі! — Анютка да Рагулі: — Рагулька, дай малачка! — Рагулька кажа: — Я даю толькі маме, а мама дae табе... —

Анютка кажа: — Дурная карова, давай, а то дам розгай! —

Рагуля ёй: — Мне Бог так казаў... —

Анютка: — Пайду — папытаюся Бога!... —

Пайшла дамоў і прад абразом пачала Богу тлумачыць аб усім здарэньні. А Бог сказаў:

— А вунь мама йдзе!... —

Тады ўсё ўжо ўладзілася і Аньотка пра ўсё забылася — аж на старасьць прыпомніла і мне расказала.

В. Адважны.

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

К-а П: \$ 5,00, К-ль Ч. — £ 2,4,9, К-ч М. \$ 3,00, Л-к Б. — Канада — \$ 14,00. М-ая А. \$ 5,00. Др. М. Я. £ 4-65. М-ч А. \$ 5,00. М-ч А. £ 4,3,4. М-ч П. \$ 7,00. М-о А. Лёндан £ 1,0,0. П-о £ 2,0,0. П-к Я. \$ 10,00. П-к £ 2,10,0. П-П. £ 1,00. Р-а \$ 5,00. Сп.-ня Р. \$ 5,00. Р. Т. Сп.-ня £ 1,00. С-к 3,15. С-а £ 1,0,0. С-о Ул. £ 2,0,0. С-к \$ 5,00. С-ч Я. £ 5,0,0. С. Г. £ 10,00. С-ч В. £ 2,0,0. С-ч З. £ 1. С-ко £ 1,0,0. С-й М. \$ 2,10. С-е В. \$ 5,00. С-к М. £ 1-35. С-а В. \$ 5,00. С. А. \$ 5,00. Ш-ць А. \$ 5,00. Ш-т Т. \$ 3,00. Ш-ая 5,00 фр. Тр-у £ 3,14,0. Тр-у \$ 3,00. В. В. \$ 10,00. В-и Ю. £ 1,0,0. В-й Ц. £ 1,8,0. З-ч £ 3,0,0. З-к Я. \$ 5,00. Ж. Н. \$ 10,00. — Дзякуем!

ЗЪМЕСТ

Вялікдзень — «Хрыстос Уваскрос!» (Верш)	1
Уладзімер Глыбінны: На Святоі Зямлі (Працяг)	. . . , .	2
«Малітвы пры Святоі Літургіі» 1695 г. (Заканчэнне)	5
Др. Тамаш Падзява: Жанчыны — настаўнікамі Царквы (Заканч.)	7
Апостальскому Нунцыю ў Варшаве — Pro Memoria	9
Др. Т. Падзява: Беларускае багацьце. Культурныя ўплывы		
Ўходу і Захаду на Беларусі	10
З царкоўнага жыцця	14
З беларускага жыцця	17
З лістоў у рэдакцыю	18
Ноч Старога 1970 і пад новы 1971 Год	20
Прыказкі і прымаўкі — Беларускі фальклёр	21
Жарты	22
Паштовая скрынка	22